

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології
Кафедра дошкільної і початкової освіти

Конєва Анна Віталіївна

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ РАННЬОГО
ВІКУ ДО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Спеціальність: 012 Дошкільна освіта

Галузь знань: 01 Освіта / Педагогіка

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеню магістра

Науковий керівник:

_____ О. І. Гаврило,
кандидат біологічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної і
початкової освіти

«__»_____ 2020 року

Виконавець

_____ А. В. Конєва

«__»_____ 2020 року

Суми 2020

ЗМІСТ

| | |
|---|----|
| ВСТУП | 3 |
| РОЗДІЛ 1. АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ДО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА | 6 |
| 1.1 Поняття «адаптація» та її види у психолого-педагогічній літературі..... | 6 |
| 1.2. Психолого-фізіологічні особливості розвитку дітей раннього віку..... | 14 |
| 1.3. Педагогічні умови успішної адаптації дитини раннього віку до закладу дошкільної освіти..... | 18 |
| РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ДО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ | 26 |
| 2.1. Критерії і показники адаптованості дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти на констатувальному етапі дослідження..... | 26 |
| 2.2. Впровадження педагогічних умов адаптації дітей раннього віку в роботу педагога в закладі дошкільної освіти | 32 |
| 2.3. Аналіз результатів формувального експерименту..... | 43 |
| ВИСНОВКИ | 48 |
| СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ | 51 |
| ДОДАТКИ | 55 |

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Проблема адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти виникла з самого початку існування дошкільних установ і залишається актуальною в реаліях ХХІ століття. Перший етап суспільного життя дитини раннього віку, пов'язаний з пристосуванням до нових умов, нового режиму, нових відносин з дорослими, нових форм співжиття з однолітками – є досить складним для дитини.

Актуальність дослідження визначається недостатньою розробленістю проблематики процесу адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти, соціальним запитом ефективних педагогічних методів, які обумовлюють оптимізацію умов процесу адаптації, що зумовило вибір теми: «Педагогічні умови успішної адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літератури показав, що більшістю авторів розглядаються фактори фізіологічного характеру (А. Белов, Ю. Бяловский, Л. Дика, І. Кумарин, С. Шапкін) і індивідуально-психологічні особливості дитини (Л. Дика, В. Іллічова, С. Шапкін, Т. Гурковська, А. Фурман). Соціально-психологічні чинники аналізуються тільки з позиції своєрідності нового соціального середовища, в яке вступають діти (М. Безруких, Є. Белікова, Н. Дубровінська, А. Захаров, Е. Сазонова). Проблемами адаптації, її видів і рівнів займалися П. Анохін, Н. Ватутіна, В. Войтко, А. Налчаджян, Г. Царегородцев та інші. Вплив особливостей виховання в сім'ї на адаптацію дитини досліджено у працях Т. Алексеєнко, В. Постового. Разом з тим, прямий вплив дорослого на якісні характеристики адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти залишається до кінця не дослідженим, що зумовило вибір теми магістерської роботи: «Педагогічні умови успішної адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти».

Мета дослідження: виявити та теоретично обґрунтувати педагогічні умови успішної адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз психолого-педагогічних праць та уточнити поняття «адаптація»; визначити психолого-фізіологічні особливості розвитку дітей раннього віку.
2. Виявити і теоретично обґрунтувати педагогічні умови успішної адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти.
3. Визначити рівні адаптованості дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти.
4. Перевірити ефективність впровадження педагогічних умов під час адаптаційного періоду дітей раннього віку в умовах закладу дошкільної освіти.

Об'єкт дослідження: процес адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти.

Предмет дослідження: педагогічні умови успішної адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти.

Матеріали та методи дослідження. Під час нашого дослідження ми спиралися на Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII (Редакція станом на 16.11.2020), Закон України «Про дошкільну освіту» від 11.07.2001 № 2628-III (Редакція станом на 20.05.2020), Базовий компонент дошкільної освіти від 04.05.2012, Концепцію освіти дітей раннього та дошкільного віку від 13.07.2020.

Для вирішення поставлених завдань використовувався комплекс методів, адекватних об'єкту і предмету дослідження: аналіз психолого-педагогічної, методичної, довідково-енциклопедичної літератури з проблеми дослідження адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти; аналіз, узагальнення досвіду, спостереження, анкетування; кількісний і якісний аналіз результатів дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів. Нами були виявлені та теоретично обґрунтовані педагогічні умови, що сприяють успішній адаптації дітей раннього віку. Також елементи наукової новизни полягають в уточненні поняття «адаптація» стосовно дітей раннього віку; аналізі психологічних

передумов адаптації даного вікового періоду; визначенні критеріїв і показників рівня адаптованості вихованців.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у впровадженні, систематизації та узагальненні матеріалів, які становлять наукову, методичну, інформаційну та практичну цінність для педагогів, що працюють в ясельних групах та батьків дітей зазначеного віку. Результати роботи можуть бути також використані керівниками та методистами закладів дошкільної освіти, центрів раннього розвитку тощо; у підготовці фахівців у закладах вищої освіти.

Результати дослідження впроваджені в роботу Сумського дошкільного навчального закладу (центр розвитку дитини) № 18 «Зірниця», Сумської міської ради, м. Суми, в групі раннього віку № 3 «Малятко».

Апробація результатів та публікації. Результати магістерського дослідження доповідалися на: V Всеукраїнській науково-практичній конференції для студентів, магістрантів та молодих науковців «Дошкільна освіта: від традицій до інновацій» 27-28 листопада 2019 року (м. Суми); IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Дошкільна та початкова освіта: реалії та перспективи», 23-24 квітня 2020 року (м. Суми). За матеріалами роботи опубліковано 2 наукові праці.

Структура та обсяг дослідження. Основний текст викладено на 54 сторінках, що включають вступ, два розділи, загальні висновки. В магістерській роботі міститься список використаних джерел (55 позицій), додатки. Повний обсяг тексту роботи становить 71 сторінку.

РОЗДІЛ 1

АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ДО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

1.1. Поняття «адаптація» та її види у психолого-педагогічній літературі

Питання адаптації дитини раннього віку до закладу дошкільної освіти досліджували спеціалісти різних рівнів: невропатологи, педагоги, фізіологи, педіатри, психологи. Це зумовлено глибиною проблем, які пов'язані з процесом пристосування до нових умов життя.

Вперше термін «адаптація» був введений німецьким фізіологом Г. Аубертом у 1865 році, дещо пізніше почав вживатися в біологічному аспекті як «пристосування» живих організмів до оточуючого середовища. У наших реаліях поняття «адаптація» використовується в зв'язку з певними періодами розвитку особистості людини.

К. Кошєєва зазначає, що під адаптацією варто розуміти здатність істоти пристосовуватися до різноманітних умов зовнішнього середовища, що відбувається на певних рівнях: фізіологічному, соціальному, психологічному [29, с. 5].

Фізіологічна адаптація передбачає зміни діяльності функціональних систем організму (дихальної, травної, серцево-судинної та інших), спрямованих на пристосування організму до нових умов навколишнього природного середовища. Психічна адаптація – перебудова динамічного стереотипу відповідно до нових умов оточення. Соціальна адаптація – встановлення оптимальної взаємодії особистості та групи, засвоєння її норм і традицій, оволодіння новими засобами і стереотипом поведінки; входження у рольову структуру групи [14, с. 55].

Пристосування, або адаптація організму до навколишнього середовища є фундаментальною біологічною проблемою. При недостатності адаптаційних механізмів виникають «прикордонні стани». Організм може тривалий час

перебувати в цій проміжній зоні між здоров'ям і хворобою. В випадках недостатності або погіршенні адаптивних можливостей настає дезадаптація – зворотний процес адаптації, при якій доведеться відмовитися від відвідування закладу дошкільної освіти. За визначенням Н. Маковецької термін «адаптація» означає пристосування до мінливих зовнішніх і внутрішніх умов [33, с. 13].

Адаптація, за О. Терьохіною, – це процес пристосування до нових умов навколишнього середовища, спілкування, відносин, життєдіяльності. В широкому розумінні поняття адаптація означає відповідність між живою системою та зовнішніми умовами, тобто стан рівноваги між дією на організм та середовище. Адаптація покликана компенсувати недостатність звичної поведінки в нових умовах. Процес адаптації проявляється не тільки в пристосуванні організму до нових умов життя і діяльності, але й способах поведінки, готовності діяти, що дозволяє справлятися із труднощами, опанувати нову діяльність [52, с. 5].

Г. Григор'єва в посібнику «Ігри для дітей раннього віку» зазначає, що адаптація – це діалектичний, системний процес активного пристосування біосистеми до неадекватних умов середовища ціною додаткових енергетичних витрат, результатом якого є можливість біосистеми оптимально функціонувати [13, с. 25].

Адаптація є активним процесом, що призводить або до позитивних (адаптованість, тобто сукупність всіх корисних змін організму і психіки) результатам, або негативним (стрес). При цьому виділяються два основних критерії успішної адаптації: внутрішній комфорт (емоційна задоволеність) і зовнішня адекватність поведінки (здатність легко і точно виконувати вимоги середовища) [6, с. 56].

Адаптація, за О. Денисовою – це наслідок успішної реалізації власних можливостей у нових умовах та набуття гармонійної узгодженості в системі «особистість – середовище» [15, с. 5]. Під даним процесом розуміють взаємозв'язок між живим організмом і навколишнім середовищем [35, с. 11]. Н. Ватутіна адаптацію дітей тлумачить як процес пристосування до конкретних

умов або як результат активної взаємодії з новим середовищем, де є можливість педагогічного керування цим процесом [7, с. 10]. Також науковець акцентує увагу, на тому, що однією з головних умов є гармонійна взаємодія батьків та педагогічних працівників. Рекомендує систему засобів, прийомів та методів, які позитивно вплинуть на перебіг адаптаційного періоду [7, с. 12].

Маковецька Н. у своїй роботі дійшла висновку про те, що в результаті зміни соціальних відносин (що характерно для періоду приходу до закладу дошкільної освіти) у дітей раннього віку виникають значні труднощі, при цьому саме в період відвідування закладу дошкільної освіти закладаються основні властивості і особистісні якості, від яких в більшій мірі залежить весь подальший розвиток. Але в зв'язку з відсутністю близьких для дитини людей, зміною навколишнього оточення, звичних умов і ритму життя, вона перебуває в тривожному стані, який визначає її емоційну напруженість. [33, с. 3].

Адаптація до цілодобової групи, за дослідженням Т. Жаровцевої, ґрунтується на урахуванні низки соціальних та психолого-педагогічних чинників, як-от: умови життя і виховання в сім'ї, вік дитини та стан її здоров'я, соціальний досвід, неприпустимість подвійної адаптації одночасно до денної та цілодобової груп, організація позитивного емоційного спілкування дитини з дорослими, різноманітність та змістовність дитячої діяльності, насамперед, ігрової. У дослідженні робиться акцент на необхідності ґрунтовної психолого-педагогічної підготовки педагогів і батьків до забезпечення позитивного перебігу адаптації дітей [18 с. 92].

Адаптація це універсальне явище всього живого, яке можна спостерігати як в рослинному, так і в тваринному світі. Рослини пристосовуються до зростання в ґрунті, різному кліматі; тварини живуть в тому чи іншому середовищі проживання; риби мешкають у воді; птахи в повітрі, а людина, крім пристосування свого організму до кліматичних умов і місця географічного існування, повинна вміти ще й пристосуватися до соціальної сфери. Здатність людей змінювати свою поведінку в залежності від зміни умов отримала визначення соціальна адаптація [4 с. 93].

Соціально-психологічна адаптація полягає у взаємному пристосуванні людей, шляхом засвоєння ролей, норм, способів, форм взаємодії в певних умовах. Так, людина спочатку «входить» в групу, пристосовується до неї, розділяючи переконання і уявлення її членів, а потім впливає на них, змінюючи їхні погляди [9 с. 150].

Основні ознаки звикання дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти:

- Дитина плаче, збираючись в садок. Також для неї є характерними емоційна напруженість, занепокоєння або загальмованість.
- Важко розлучається з батьками.
- Зниження апетиту (або відмова від їжі).
- Порушення сну.
- Різні зміни в поведінці (плаксивість, нервозність, апатія, агресія).
- Зниження імунітету, підвищення захворюваності.
- Змінюється активність дитини стосовно предметного середовища: іграшки стають не цікавими та не привертають належної уваги, інтерес до навколишнього теж знижується, падає рівень мовленнєвої активності, зникає потреба в спілкуванні з однолітками та дорослими [54, с. 329].

Нові умови й необхідність поводитись по-новому зумовлюють психологічні проблеми як у дитини, так і у її близьких. Та найголовніше те, що дитина розлучається з батьками на тривалий час. Вона може сприйняти таку вимушену розлуку як позбавлення батьківської любові, уваги та захисту. Коли дитина починає відвідувати заклад дошкільної освіти, в її житті кардинально змінюється: звичайний режим дня; характер харчування; виховні прийоми; стиль спілкування з дорослими; з'являється чимало незнайомих людей; виникає необхідність постійно контактувати з однолітками й миритися з відсутністю батьків [20, с. 4].

Встановлено, що в ранньому віці адаптація дітей до закладу дошкільної освіти може проходити довго і важко, часто супроводжується хворобами. У цей період відбувається інтенсивний фізичний розвиток, дозрівання всіх психічних

процесів. Перебуваючи на етапі становлення, діти найбільшою мірою схильні до коливань і навіть зривів. Зміна умов середовища і необхідність вироблення нових форм поведінки вимагають від дитини зусиль, викликають появу стадії напруженої адаптації. Від того, наскільки дитина в сім'ї підготовлена до переходу в заклад дошкільної освіти, залежить подальший розвиток дитини і тривалість адаптаційного періоду, який може тривати іноді протягом півроку [37, с. 5].

При нормальній адаптації у дитини швидко відновлюються поведінкові реакції (приблизно через 2 – 3 тижні), не спостерігається затримки нервово – психічного розвитку, вона не хворіє або хворіє лише один раз, не більше тижня, без ускладнень; збільшення довжини та маси тіла відповідає віковим показникам [2, с. 16].

В середньому, як зазначають психологи, адаптація дітей раннього віку триває від 7 до 10 днів, у дітей середнього дошкільного віку до 3-х тижнів, у дітей старшого дошкільного віку – приблизно 30 днів.

Виділяють такі види адаптації:

- Легка адаптація. Продовження такого пристосування – 10-15 днів; у дитини гарне самопочуття, емоційний стан, апетит, сон. Активно взаємодіє із оточуючими людьми як з власного бажання, так і у відповідь на звернення до неї. Спостерігається гарна стійкість до захворювань, дитина протягом місяця не хворіє. Навички самообслуговування на достатньому рівні, в разі потреби може звернутися за допомогою [18, с. 66].

- Адаптація середньої важкості. Емоційний стан неврівноважений, погіршується апетит, тому дитина втрачає у вазі, може захворіти. Йде на контакт із дорослими, але це спілкування відбувається із ініціативи останнього. Із однолітками спілкується з власного бажання, активно включається в ігрову діяльність або розгортає її самостійно. Дітям із таким рівнем адаптації притаманне експериментування (перевірка реакції педагога на певні дії).

- Важка адаптація. Переважно триває від 2-6 місяців, емоційний стан негативно-неврівноважений (готовність в будь-який момент заплакати).

Постійно виникає потреба в спілкуванні з близькими, отриманні від них ласки, уваги та підтримки [29, с. 203-205].

Також, за видами адаптацію поділяють на:

- сенсорну (приспосувальні зміни органів відчуття, відповідно до діючого подразника);
- соціальну (процес активного пристосування індивіда до умов соціального середовища, а також результат цього процесу, тобто здатність змінити свою поведінку залежно від нових соціальних умов);
- психологічну [50, с. 68].

За дослідженнями Є.Є. Алексєєвої можна виокремити три блоки причин важкої адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти.

Перший блок причин пов'язаний з особливостями дітей. Погано адаптуються діти, у яких простежуються нервово-психічні порушення, емоційна чутливість і вразливість, виражена тривожна залежність від матері, соматична ослабленість, проблеми з їжею, сном, туалетом, проблеми спілкування. Майже не відчують труднощів в адаптації емоційно стійкі діти. Діти з недостатньо розвиненою емоційною та інтелектуальною сферою не мають проблем в адаптаційний період. У разі емоційної нестійкості діти частіше переживають труднощі під час входження в нову ситуацію.

Другий блок причин поганої адаптації дітей пов'язаний з особливостями батьків. Головні особливості батьків, які заважають дітям легко адаптуватися до закладу дошкільної освіти, такі: конфліктність; проблеми стосунків; недостатньо сформована навичка спілкування; хронічне відчуття втоми; тривожно-вразлива фіксація хворобливих станів [1, с. 59].

Як зазначає, А. Захаров, у батьків дезадаптованих дівчат простежуються такі особливості:

- визнання тільки власної думки, наполегливість у досягненні своїх мети;
- настороженість у контактах;

- категоричність, упередженість, невпевненість, тривожність, вразливість.

А у батьків дезадаптованих хлопців наявні такі риси:

- велика кількість нарікань та скарг;
- хронічна дратівливість, відчуття втоми;
- тривожна зацикленість на хворобливих станах, їх фіксація;
- нав'язливі стани, завдяки яким, батьки вважають свою дитину

нездоровою [22, с. 95].

Третій блок причин пов'язаний з особливостями особистості педагога і з особливостями закладу дошкільної освіти, тобто це: жорсткий, малорухливий режим закладу дошкільної освіти; брак індивідуального підходу до дитини з боку педагогів; часта зміна вихователів; велика кількість дітей у групі; високий шумовий фон у групі закладу дошкільної освіти; незадовільний стан нервової системи педагога; авторитарність педагога; недостатня компетентність педагога у питаннях, пов'язаних з психологічними особливостями дітей. У будь-якому разі уважно треба стежити за найменшими змінами в поведінці, настрої дитини. Слід звернути увагу на те, чому погіршується її настрій, щоб якнайшвидше максимально згладити всі причини, що виникають у дитини такі негативні реакції [1, с. 60].

Діапазон періоду адаптації залежить від певних причин: вікових та індивідуальних особливостей; типу нервової системи; розвитку дитини; опірності організму до захворювань, загального стану здоров'я; зміни режиму дня та методів виховання дитини [40, с. 6-8].

У дітей можуть бути різні реакції з приводу нової обстановки, але є загальні ознаки, які притаманні всім новачкам. Зазвичай важко звикають до ясел: єдині в сім'ї; діти, що звикли до гіперопіки; несамотійні, залежні від матері; тривожні [38, с. 160].

Гірше за інших почуваються в закладі дошкільної освіти діти з флегматичним темпераментом. Вони не встигають за темпом життя дитячого садка: не можуть швидко одягнутися, зібратися на прогулянку, поїсти. А якщо

вихователь не розуміє проблем такої дитини, то починає ще більше підганяти малюка, при цьому емоційний стрес діє таким чином, що дитина ще більше загальмовується, стає млявою, байдужою. Такій дитині потрібні постійна увага і підтримка з боку вихователя, оскільки інші діти схильні дратувати й кривдити слабких і залежних.

Ускладнюючим чинником адаптації слід також назвати і конфлікти в сім'ї, нетовариськість батьків. Діти мимоволі засвоюють негативні риси поведінки батьків, що ускладнює їхні стосунки з однолітками. Вони поведуться невпевнено і нерішуче, багато хвилюються, сумніваються, тому не можуть бути легко прийнятими в групі [36, с. 11-12].

Т. Гурковська виокремлює ряд показників, які описують емоційний портрет новачка, до них відносять:

- Неврівноваженість, вразливість, негативізм, тривожність.
- Боязкість всього нового.
- Гнів без причин.
- Рідкий прояв позитивних емоцій.
- Порушення соціальних контактів.
- Зниження пізнавальної активності на фоні стресу.
- Новачок може забути сформовані навички самообслуговування.
- Бідніе словниковий запас, мінімальна комунікація з оточуючими.
- Переважають або процеси збудження, або гальмування.
- Порушення характеру та продовження сну.
- Зникає або знижується апетит [14, с. 25-26].

1.2. Психолого-фізіологічні особливості розвитку дітей раннього віку

Перші роки життя дитини – важливий етап в її формуванні. Якою буде доросла людина зі своїми розумовими і фізичними здібностями, моральними якостями, переважно залежить від раннього віку [38, с. 19].

Сучасні наукові уявлення про унікальність раннього розвитку дитини, його залежність від соціальних умов і навколишнього середовища зумовлюють необхідність уважного та дбайливого розв'язання проблем раннього дитинства, які б відповідали сучасним вимогам. Ранній вік – стадія психічного розвитку дитини, що охоплює у вітчизняній періодизації вік від 1 року до 3 років. Точно такі ж межі зазначеного віку визначає в своїй періодизації Д. Ельконін [25, с. 16].

Характерною особливістю дітей на початковому етапі життя є бурхливий темп їх фізичного і психічного розвитку. Так, наприклад, за перший рік життя дитина додає у вазі близько 7 кг, виростає на 25 см. До двох років вага дитини досягає 12-13 кг, зріст – 85-86 см (вага новонародженого – 3300-3500 г, зріст – 48-52 см). В жодному іншому віці такого інтенсивного фізичного розвитку не спостерігається [7, с. 6].

Основними характеристиками дітей раннього віку є: оволодіння ходьбою; розвиток предметної діяльності, наочно-дієвого мислення, пам'яті, уваги, уяви, первинних узагальнень, зв'язного мовлення, сприйняття, самосвідомості; вміння виділяти властивості предметів, колір, форму, величину, матеріал, орієнтуватися в просторі, працювати за зразком; поява «Я-концепції», зіткнення з кризою 3-х років [18, с. 33].

Також впродовж раннього віку значно розширюється самостійність дитини, що призводить до усвідомлення нею себе як діяча. Провідною діяльністю дитини раннього віку виступає предметно – маніпулятивна, що має ігрове забарвлення. Провідним з психічних процесів є наочне сприйняття, на основі якого розвивається впізнавання, освоюються наочні форми мислення (наочно – дійове і наочно – образне), формується уява, дитина переходить до активного мовлення [17, с. 35]. Інтенсивно розвивається ситуативно – ділова

форма спілкування з дорослими, це призводять до соціальної ситуації розвитку «дитина-предмет-дорослий» [24, с. 43].

Свідченням переходу від періоду немовляти до раннього віку саме і є розвиток нового відношення до предметів, які починають сприйматися як речі, котрі мають певне призначення і спосіб пристосування. Засвоєння предметних дій проходить в 3 етапи.

I етап. В результаті прямого навчання або наслідування дій дорослого відбувається встановлення зв'язку предмета з його призначенням.

II етап. Засвоєння функціональної складової предмета, використання його суто за призначенням.

III етап. На основі знань призначення предмета відбувається більш вільне його використання, вживання для інших цілей. Успішне засвоєння предметної діяльності є основою для розвитку ігрової і продуктивної (ліплення, малювання, аплікація, конструювання) діяльності [52, с. 61].

До трьох років для дитини стає важливим не тільки процес дії, але і результат. Дитина ставить цілі, досягнення яких відповідає загальноприйнятому результату. З'являється здібність самостійно оцінювати отриманий результат у відповідності з початковим задумом. З виникненням цієї здібності у дитини виникає така особистісна якість як самостійність. Саме в цьому віці дитина промовляє відому фразу «Я сам» і обмежує участь дорослих в своїх діях [19, с. 9].

Ранній вік – період бурхливого розвитку мовлення людини. Насамперед, стрімко розвивається розуміння мови та мовлення. На другому році життя дитина починає розуміти назви предметів, що безпосередньо її оточують, зміст зверненого мовлення та інструкцій спрямованих на виконання нею практичних дій. На тлі розвитку розуміння мови відбувається оволодіння словником: в перший рік діти знають 10-12 слів, в півтора року – 30-40 (до 100), в два роки – 200-300, в три роки – 1200-1500 слів. Починаючи з кінця другого і протягом третього року засвоюється граматична будова мови. На третьому році різко

зростає мовленнєва активність дитини – під час ігор, самостійної діяльності та в процесі спілкування з дорослими і однолітками [53, с. 12].

З третього року життя слово становиться регулятором поведінки дитини. Її дії починають підкорятися словесно вираженій забороні, проханню. Засвоєння правил і вимог, виражених словами, має велике значення для розвитку волі дитини, витримки і наполегливості [19, с. 9].

У дітей раннього віку активно формується наочно-дійове мислення, зростає обсяг знань дитини про природу, культуру, людей, які мають практичний характер. Засвоюються деякі правила поведінки в різних життєвих ситуаціях. З'являються елементи абстрактного та словесно-логічного мислення. Виникають перші судження про оточуючих [16, с. 22].

Починає розвиватися репродуктивна уява, вона проявляється у перенесенні дитиною відомої їй дії в нову ігрову ситуацію (одягає ляльку, йде з нею на прогулянку). Ці одноманітні, але багаторазово повторювальні дії стимулюють хід ігор. Поступову дитина вчиться переносити одну й ту саму дію на різні предмети або одним предметом виконувати різні дії, використовувати предмети-замінники. Так, дитина годує паличкою іграшку, уявляючи, що це ложка – це є значним кроком до розгортання справжнього ігрового сюжету. Розширюється обсяг та стійкість уваги, але її привертають не самі об'єкти, а дії з ними. Легко відволікає увагу кожен новий, яскравіший об'єкт [27, с. 12-13].

Відбувається інтенсивний розвиток образної пам'яті, тому дитина краще запам'ятовує наочний та звуковий матеріали. Переважає мимовільний характер пам'яті, над довільним. Дитина більшу кількість часу пам'ятає певні враження, події, людей – може впізнавати близьких їх навіть через деякий проміжок часу. Трохи пізніше з'являється активна форма відтворення – згадування. Пам'ять дитини третього року життя виявляється і в формуванні навичок і звичок. Якщо життєдіяльність дитини організована правильно, то вже до трьох років вона набуває цілої низки корисних звичок [50, с. 13].

Гра становить основний зміст життя дитини. В неї залучаються всі сторони особистості: дитина рухається, говорить, сприймає, думає; в процесі гри активно

працюють всі її психічні процеси: мислення, уява, пам'ять, посилюються емоційний і вольові прояви. Гра визначає «зону найближчого розвитку дитини» [43, с. 23].

Якщо раніше дитина могла грати лише з певними предметами, що знаходились в її полі зору, то зараз вона здатна грати за попереднім задумом, і навіть підбирати відповідно до нього іграшки і предмети. Наприклад, дитина задумала побудувати з кубиків гараж, куди буде ставити машинку, а виїжджаючи з гаража вигадала, які вантажі машина буде перевозити і т. д. У грі присутній сюжет, вона тепер складається з ряду пов'язаних між собою подій, це стає можливим завдяки розвитку уяви, фантазії. Найпоширенішими видами ігор є ігри-дослідження, ігри-поруч та ігри-конструювання [42, с. 136].

У ранньому віці дитина починає усвідомлювати свою статеву приналежність, охоче її приймає. Вона знає і намагається дотримуватися основних правил догляду за собою як представником певної статі. Намагається орієнтуватися на зразки соціальної поведінки осіб різної статі [38, с. 93].

Ранній вік дитини відрізняється великим інтересом до довкілля, що необхідно підтримувати, докладно розповідати про предмети, які її цікавлять, відповідати на велику кількість запитань. В цьому віці дитина надзвичайно рухлива, у неї з'являються уявлення про відстані і розташування предметів в просторі. Поліпшення координації рухів забезпечує виконання дитиною різноманітних вправ. Підвищена рухлива активність посилює інтерес до всього оточуючого [40, с. 21].

Набуття різних видів компетенцій дитиною раннього віку відбувається в різних видах діяльності (предметній – провідній для дітей раннього віку; руховій; образотворчій, музичній, театральній, літературній; сенсорно-пізнавальній, мовленнєвій та інших) і вимагає практичного засвоєння дитиною системи елементарних (доступних) знань про себе та довкілля [3, с. 5].

Вікові особливості, можливості дітей, показники, що визначають їх розвиток знати необхідно. Але не менш важливо знати і індивідуальні особливості дітей. У віці 2-3 років дитина вже має свій власний індивідуальний

досвід поведінки, спілкування з оточуючими, свої потреби і бажання, звички, вміння та навички. Все це необхідно брати до уваги в процесі виховання, особливо в період звикання дитини до умов освітньої установи [45, с. 4-6].

Поведінка дитини мотивується не тільки змістом ситуації, але і відносинами з іншими людьми. Спостерігаючи за поведінкою, можна побачити перші ознаки темпераменту. Дитина починає освоювати правила поведінки, вчиться підпорядковувати свої бажання та потреби, починає контролювати свої і чужі вчинки. Відбувається перехід від мимовільної до вольової поведінки [7, с. 15-16].

Одні діти рухливі, віддають перевагу активним іграм; інші – повільні, люблять малорухливі ігри; треті – тривожні, до дорослих та ровесників відносяться з побоюванням або, навпаки, не відходять від нього, вважаючи педагога своїм захисником [44, с. 6].

Отже, ранній вік визначається як стадія психічного розвитку дитини, яка охоплює у вітчизняній періодизації вік від 1 року до 3 років. Це період істотних змін в житті маленької дитини. Можна зробити висновок про те, що в ранньому дитинстві відзначається бурхливий розвиток наступних психічних сфер: мовленнєвої, пізнавальної, рухової і емоційно-вольової, а також активно відбувається розвиток спілкування і навичок самообслуговування. [12, с. 5].

1.3. Педагогічні умови успішної адаптації дитини раннього віку до закладу дошкільної освіти

Провівши аналіз психолого-педагогічних досліджень з даної проблематики, маємо на меті виконати завдання, яке полягає у виявленні та обґрунтуванні педагогічних умов успішної адаптації дітей до закладу дошкільної освіти.

Аби адаптування дітей було більш успішним, дуже важлива підтримка дорослих:

- батьків: витримка і розуміння того, що відбувається з дитиною;

- педагогів: розуміння поведінкових проявів (наприклад вміння розмежовувати захисні реакції дитини від вередування);
- практичного психолога: допомога в подоланні труднощів, пов'язаних з індивідуальними особливостями розвитку емоційної, соціальної та пізнавальної сфер [26, с. 18].

Педагог грає велику роль у процесі адаптації дитини раннього віку до закладу дошкільної освіти. Вихователь, використовуючи індивідуальний підхід, пом'якшує перебіг адаптаційного періоду у дітей. Також прагне до збереження, зміцнення здоров'я дитини шляхом створення відповідних умов: загартовування, ранкової гімнастики, фізкультурних занять, рухливих ігор. Дитина повинна переконатися в тому, що вихователь готовий взяти на себе турботу про її благополуччя. Його основна задача – заслужити довіру дитини. Вихователю, який працює з дітьми раннього віку, необхідно перш за все любити дітей, і ця любов повинна проявлятися в його вигляді, словах і діях. Дітям подобається в вихователях: емоційність і щирість, доброта і чуйність, гарний настрій, здібність захоплювати і вигадувати цікаві розповіді, лагідне мовлення і м'які, плавні рухи.

Беручи до уваги пристосування дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти можна визначити основні педагогічні умови та напрямки роботи вихователя в адаптаційний період, які полягатимуть у такому:

1. Взаємодія сім'ї та працівників закладу дошкільної освіти. Надати батькам поради щодо дотримання режиму дня, уточнити, що у дитини мають бути сформовані навички самообслуговування, наблизити умови закладу дошкільної освіти до домашніх, формувати у дитини позитивні установки [33, с. 8].

2. Усунення психоемоційного напруження. Аби не було дискомфорту – дитину спочатку краще залишати в закладі дошкільної освіти на кілька годин, а не на повний день. Потім час перебування поступово збільшувати. Також слід контролювати надходження новачків в групу, воно має бути поступовим (не

більше 1-2 осіб на тиждень), адже дітям притаманне «емоційне зараження» (хтось починає плакати, інші підхоплюють [11, с. 7]).

Для зняття психоемоційного напруження Є. Жердева рекомендує використовувати певні прийоми.

- Ігри з водою і піском. Ці ігри сильно розвивають дітей, але в період адаптації в основному використовують їхню заспокійливу і розслаблюючу дію, так як створюється необхідне середовище, в якому дитина відчує себе комфортно та захищено. У літню пору такі ігри легко можна організувати на вулиці. Восени і взимку бажано мати куточок піску і води в приміщенні. Для ігор використовуються форми різної конфігурації та обсягу, які не б'ються: воронки, ложки, сита, гігієнічно безпечні барвники і пінисті речовини. Діти можуть набирати в гумові іграшки воду і виштовхувати її струменем, купати у воді гумових ляльок, пускати по воді кораблики тощо. У цей період можна застосувати метод «пісочної терапії». Пісок стабілізує емоційний стан і має чудову властивість «заземлити» негативну психічну енергію.

Всі ігри з піском можна розділити за трьома напрямками:

- пізнавальні (пізнається багатогранність нашого світу);
- навчальні (вони полегшують процес навчання дитини);
- проєктні (через них здійснюється психологічна діагностика, корекція і розвиток дитини).

- Монотонні рухи руками (нанизування кілець пірамідки чи шариків з отворами на шнур).

- Стискання кистей рук (дитина стискає і розтискає руки і слухає, як пищить іграшка).

- Малювання фломастерами, маркерами, фарбами, олівцями.

- Слухання неголосної спокійної музики («Ранок» Е. Грига, «Король гномів» Ф. Шуберта, «Мелодія» К. Глюка).

- Заняття зі сміхотерапії [19, с. 21-22].

3. Встановлення емоційного контакту з дитиною. Звернення уваги на потреби та індивідуальні особливості дитини. Якщо дитина не йде на контакт, то

можна її певний час не чіпати, але потім поступово підбирати засоби, які допоможуть вихователю знайти підхід до конкретної дитини [23, с. 11]. Також налагодженню теплих стосунків сприяють індивідуалізовані звертання, тоді кожна дитина відчує і свою прив'язаність до вихователя. На це варто зважати і через таку особливість дітей – вони не реагують на узагальнене звертання «діти». Адже дитина не «діти», вона – Дмитрик, Марійка, Даша. Мине ще багато часу, поки дитина стане відчувати себе причетною до дитячої групи [14, с. 74].

До допоміжних педагогічних умов можемо віднести:

1. Збір даних про дитину шляхом анкетування чи бесіди з батьками. Ця інформація про дитину є необхідною, адже таким чином педагог може дізнатися про особливості поведінки, стан здоров'я, традиції та методи виховання в сім'ї.

2. Ознайомлення дітей з груповим осередком. Дитина має знати де ігровий куточок, де її місце за столом, де її ліжко, де туалетна кімната.

3. Допомога дитині у встановленні контакту із однолітками. Сприяти зниженню конфліктів та розвитку гри-поруч. Також доречним буде використання тих видів і форм роботи, які і направлені на взаємозв'язок між дітьми (театралізація, співання пісень і т.д.) [30, с. 12-13].

Захарова Н. наголошувала, що аби адаптаційний період пройшов успішно, необхідно дотримуватися таких педагогічних умов:

- збагачення кола знайомих;
- взаємодія сім'ї та закладу дошкільної освіти в дотриманні однакового режиму дня;
- забезпечення єдності родинного та суспільного виховання, вимог, які пред'являються дитині;
- застосування різних форм та видів діяльності, що відповідатимуть потребам та інтересам дітей;
- створення позитивної атмосфери;
- професійна обізнаність педагога з даної проблематики [21, с. 8-10].

На думку О. Нуреевої впровадження таких психолого-педагогічних умов в освітню роботу сприяє легкій адаптації новачків:

- дотримання гнучкого режиму дня в закладі дошкільної освіти та чіткого вдома;
- формування або удосконалення навичок самообслуговування;
- сприяння розвитку навичок виконання ігрових дій;
- забезпечення відповідним предметно-розвивальним середовищем;
- здійснення змістовної діяльності дітей раннього віку;
- консультування батьків з даної проблематики;
- поступове збільшення тривалості перебування дитини у закладі дошкільної освіти (спочатку – тільки прогулянка, гра; потім – з ранку до обіду; а вже через кілька днів додаємо обід, сон і т. ін.);
- можливість розширення кола близьких людей, які приводять дитину до закладу дошкільної освіти (не тільки мама, але й тато, сестра, дідусь, – це полегшує прощання);
- проведення спеціальних ігрових комплексів, спрямованих на розширення кола спілкування, вироблення впевненості, зняття тривожності, страхів [38, с.17-18].

С. Теплюк зробила акцент на тому, що треба по-новому будувати систему життєдіяльності дітей в умовах адаптації. Вона виділила чотири ступені. 1-й ступінь – дитина та мама. Не потрібно відокремлювати дитину від матері. 2-й ступінь – розширення кола знайомих дитини. Тепер за допомогою мами і педагога дитина сама переходить на 3-й ступінь: її починає цікавити навколишнє середовище, але не приваблює спілкування з ровесниками. На 4-му ступені треба звернути увагу на систему «дитина та інші діти» та формувати правильні взаємовідносини між ними [50, с. 34].

Згладити адаптаційний період допоможуть ігри, направлені на емоційну взаємодію дитини з дорослим. Емоційне спілкування виникає на основі спільних дій, які супроводжуються посмішкою, лагідною інтонацією, проявом турботи до кожної дитини [31, с. 54].

Основна задача ігор з дітьми в адаптаційний період – налагодити довірливі стосунки з кожною дитиною, подарувати хвилини радості малюкам, викликати позитивне ставлення до дитячого садка.

Вимоги до таких ігор:

- вони мають бути фронтальними;
- короткотривалі;
- не використовувати замітники;
- керуючим грою виступає вихователь.

Щоб підтримати емоційний тонус дітей, Л. Пижьянова пропонує використовувати ігри-розваги. Необхідно прагнути до того, щоб діти вміли грати і діяти самостійно, а дорослий як диригент, порадник, підказуючи і показуючи, збагачував гру [41, с. 12-18].

З. Богуславська, Е. Смирнова відзначають, що «граючи, діти знайомляться з навколишнім середовищем, розташуванням предметів в ньому». Так, наприклад, в грі «Знайди іграшку», відшуковуючи, іграшку вони вчаться орієнтуватися в груповій кімнаті, спальні, впізнавати предмети, що належать конкретній дитині. Потім переходять до більш тісного знайомства з дитячим садом і його персоналом. Педагог може провести екскурсії по закладу дошкільної освіти, а потім екскурсії в кабінети фахівців [5, с. 102].

Для формування у дітей позитивного ставлення до ситуації перебування в закладі дошкільної освіти, А. Роньжин пропонує підібрати ігри-заняття, спрямовані на освоєння навколишнього середовища і знайомство з дорослими закладу дошкільної освіти.

При складанні плану ігор-занять враховується:

- принцип поступового занурення і виходу з ситуації, що травмує (всередині вправи, всередині заняття, всередині корекційної роботи);
- початок, і кінець заняття повинні бути взаємопов'язаними, щоб зберегти у дитини відчуття цілісності і завершеності заняття. У заняття включаються ігри (вправи, прийоми), які відповідають завданням корекційного етапу, етапу заняття, індивідуальні запити кожної дитини.

Взаємодія батьків та працівників закладу дошкільної освіти, зближення підходів до освітньої діяльності є необхідною умовою успішної адаптації.

Основними формами роботи закладу дошкільної освіти з сім'єю в період адаптації дитини є:

- батьківські збори;
- папки-пересувки;
- відвідування на дому;
- анкетування (Додаток А);
- виставки;
- присутність батьків під час адаптаційного періоду в групі;
- пам'ятки для батьків (Додаток Б).

Серед завдань практичного психолога щодо адекватної поведінки організації адаптаційного періоду доцільно виокремити:

- розкрити перед батьками та вихователями конкретно, і за можливості всебічно, ситуацію входження дитини в нові умови життєдіяльності;
- показати значення вміння дорослих – батьків і вихователів – дивитися очима дитини на навколишній світ і події, що в ньому відбуваються;
- сприяти прагненню близьких дорослих розуміти переживання дитини і адекватно реагувати на них задля швидкого й безболісного входження дитини до закладу дошкільної освіти [45, с. 9].

Під час адаптації дитини треба тимчасово зберегти звичні для неї прийоми виховання, навіть якщо вони можуть суперечити встановленим, в закладі дошкільної освіти, правилам. Перед сном можна дати дитині іграшку, покачати, якщо вона до цього звикла, посидіти біля неї, розповісти казку. Ні в якому разі не можна насильно годувати, укладати спати, так як це може викликати на довгий час негативне ставлення до нового середовища [26, с. 56].

Також однією з головних умов успішної адаптації вихованців є «одомашнення» групової кімнати. Введення елементів сімейного побуту в практику роботи груп раннього віку повинно стати нормою для вихователів.

Буде не погано, якщо батьки принесуть з дому іграшку дитини, з якою вона звикла гратися і засинати, тарілку і ложку, якими вона звикла користуватися вдома. Дуже добре мати в групі альбом з фотографіями всіх дітей групи і їх батьків. Дитина в будь – який момент може побачити своїх близьких і вже не так буде сумувати [19, с. 22].

Будь-яка дитина спочатку буде відчувати дискомфорт від розмірів групової кімнати та спальні – вони для неї занадто великі і відрізняються від будинку. Щоб дитині було приємно приходити в заклад дошкільної освіти, потрібно візуально зменшити приміщення, зробити його більш затишним, з красивими фіранками на вікнах тощо. Меблі розміщувати таким чином, щоб вони утворювали невеликі «кімнатки», в яких діти відчують себе комфортно. Добре, якщо в групі є невеликий «будиночок», де б дитина могла побути наодинці, пограти або відпочити. Рослини і взагалі зелений колір сприятливо впливають на емоційний стан людини. Так само необхідний в групі і спортивний куточок, що задовольняє потребу 2-3-річних дітей в русі. Оформити так, щоб у дитини з'явилося бажання займатися в ньому [19, с. 22].

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ДО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

2.1. Критерії та показники адаптованості дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти на констатувальному етапі дослідження

Результати дослідження впроваджені в роботу Сумського дошкільного навчального закладу (центр розвитку дитини) № 18 «Зірниця», Сумської міської ради, м. Суми, в групі раннього віку № 3 «Малятко». В експерименті було задіяно 15 дітей раннього віку (2-3 роки), з яких 8 дівчат та 7 хлопців. Всі діти відвідували заклад дошкільної освіти з початку навчального року, вихід вихованців був послідовний та планований.

У ході дослідження нами використовувалась методика «Визначення рівня адаптації дітей» за Н. Ватутіною [7, с. 27].

Коротка характеристика методики. До основних критеріїв адаптованості відносять:

- емоційний стан дитини (сльози, посмішка, неврівноважений стан, тобто спокій змінюється сльозами, і навпаки);
- характер діяльності (відсутність дій спостереження, наслідувальні дії, самостійні предметні або ігрові дії);
- ставлення до оточуючих дорослих і однолітків (негативний, позитивний або взагалі відсутній);
- висловлювання про бажане.

Показниками хорошого і швидкого звикання дитини можна вважати: спокійний, врівноважений емоційний стан, активні дії при ознайомленні з оточуючим; вміння увійти в контакт з дорослими і однолітками; висловлювання, які не пов'язані зі спогадами про близьких.

Плач при догляді близьких, відмова від діяльності, негативне ставлення до вихователя і висловлювання дітей «Хочу додому», «Де моя мама?», Радість при

поверненні близьких – показник того, що звикання дитини буде тривалим, болючим.

Мета методики: моніторинг рівня адаптації новоприбулих дітей до закладу дошкільної освіти.

Завдання:

1. Виявити дезадаптованих дітей з метою покращення рівня їх емоційного благополуччя в групі.
2. Розробити рекомендації для вихователів групи та батьків вихованців щодо полегшення перебігу адаптаційного періоду дітей з ознаками дезадаптації.
3. Визначити профілактичні заходи для оптимізації процесу адаптації.

Перше дослідження проводилось на початку нового навчального року, в період з 07.09.2020 року по 11.09.2020 рік. В обстеженні взяли участь 15 дітей, що становить 100% від загальної кількості, які відвідують цю групу. Результати впровадження методики на констатувальному етапі дослідження представлені в таблиці 2.1 та 2.2.

Обстеження проводилось за такими показниками:

- 1) Сон (засинання, характер сну, продовження сну).
- 2) Апетит дитини.
- 3) Емоційний стан.
- 4) Діяльність.
- 5) Навички взаємовідносин (з дорослими, з однолітками).
- 6) Мовлення.

Спостереження, проведені нами за дітьми в групі в перші дні відвідування закладу дошкільної освіти, дозволили правильно визначити приналежність дитини за характером поведінки до тієї чи іншої групи а отже, і визначити рівень адаптації дітей. На допомогу педагогу автор методики пропонує наступну таблицю (Додаток В).

Таблиця 2.1

Визначення рівня адаптації дітей на констатувальному етапі дослідження
за фізіологічними показниками

| № | Прізвище та ім'я дитини | Апетит | Сон | | | | Емоційний стан | | | | Діяльність | | Група адаптації |
|-----|-------------------------|--------|-----------------------|--------------------|-----------------|--------------|----------------|-----------------|---------------|-------------|---------------|-----------|-----------------|
| | | | продовження засинання | характер засинання | продовження сну | характер сну | негативний | неврівноважений | врівноважений | бездіяльний | спостереження | предметна | |
| 1. | Антошкіна Аміна | + | - | | - | | | - | | | | - | I |
| 2. | Арнаут Аріна | - | - | | - | | | - | | | | - | I |
| 3. | Бабич Данило | + | - | | - | | | - | | - | | - | I |
| 4. | Бражник Олескандр | - | - | | - | | | - | - | | - | - | I |
| 5. | Гуйва Олексій | - | - | | + | | | | + | | | + | II |
| 6. | Гукова Марта | - | - | | + | | | - | + | | | - | I |
| 7. | Заїка Ілля | - | - | | - | | | | + | | | + | II |
| 8. | Закорко Кіра | - | + | | - | | | - | | - | | - | I |
| 9. | Лепьошкін Максим | - | + | | + | | | - | | | + | | I |
| 10. | Лисенко Поліна | + | + | | + | | | - | | | | + | II |
| 11. | Малишков Іван | + | - | | + | | | - | | | | + | II |
| 12. | Мілютіна Злата | + | - | | + | | | - | | | - | + | II |
| 13. | Павлов Ілля | - | - | | + | | | | | - | | - | I |
| 14. | Співаков Данило | - | - | | + | | | - | | - | | - | I |
| 15. | Табак Поліна | - | - | | - | | | | + | - | | - | I |

Таблиця 2.2

Визначення рівня адаптації дітей на констатувальному етапі дослідження
за розвитком навичок

| № | Прізвище та ім'я дитини | Навички взаємовідносин | | | | | | Мовлення | | | Група адаптації |
|-----|-------------------------|------------------------|-------------|-------------|---------------|-------------|-------------|--------------|-------------|-------------|-----------------|
| | | з дорослими | | | з однолітками | | | зі слогадами | ініціативне | у відповідь | |
| | | відсутні | у відповідь | ініціативні | відсутні | у відповідь | ініціативні | | | | |
| 1. | Антошкіна Аміна | - | | | - | | | - | - | - | I |
| 2. | Арнаут Аріна | | - | | | + | + | + | - | + | I |
| 3. | Бабич Данило | - | | | | | + | - | - | + | I |
| 4. | Бражник Олескандр | - | | | - | | | - | - | - | I |
| 5. | Гуйва Олексій | | + | | | | + | - | - | + | II |
| 6. | Гукова Марта | | - | - | | | + | - | + | + | I |
| 7. | Заїка Ілля | | + | | | | + | - | + | + | II |
| 8. | Закорко Кіра | | - | | - | | | - | - | - | I |
| 9. | Лепьошкін Максим | - | | | | | - | - | - | - | I |
| 10. | Лисенко Поліна | | + | | | | + | - | - | - | II |
| 11. | Малишков Іван | | + | | | | + | - | - | + | II |
| 12. | Мілютіна Злата | | + | | | | + | - | + | + | II |
| 13. | Павлов Ілля | | - | | | | + | - | - | + | I |
| 14. | Співаков Данило | | - | | | | + | - | - | - | I |
| 15. | Табак Поліна | | + | | | | + | - | - | + | I |

Результати визначення рівня адаптації та приналежності дитини за характером поведінки до тієї чи іншої групи показали, що на початку року з середнім рівнем адаптованості було 5 дітей, що становить 33% від загальної кількості дітей. Для цієї групи характерний нестабільний емоційний стан: новий подразник (наприклад, зміна режимних моментів) спричиняє повернення до негативних емоційних реакцій. Однак при емоційній підтримці дорослого діти проявляють пізнавальну і поведінкову активність, намагаються адаптуватися до нової ситуації.

Осіб з низьким рівнем – 10, що становить 67% від загальної кількості. Для дітей з низьким рівнем адаптованості характерний негативний емоційний стан (сльози, плач), апетит відсутній, відмова від сну, діяльність відсутня, переважає потреба у спілкуванні з близькими дорослими, взаємовідносини з дітьми та дорослими відсутні.

Діти з низьким рівнем адаптації до умов закладу дошкільної освіти потребують подальшої роботи: продовжувати спостереження під час режимних моментів, проводити ігри, спрямовані на зближення з вихователем та однолітками, консультаційна робота з вихователями, щодо полегшення процесу адаптації дітей до умов дитячого закладу, просвіта батьків.

Проаналізувавши результати обстеження можна зробити висновок, що у дезадаптованих дітей найнижчими показниками виявилися апетит, емоційний стан, спостерігається протест у поведінці щодо дотримання режимних моментів дитячого садочка. Тобто емоційний стан дітей відбивається на їх подальшу діяльність протягом перебування у дошкільному закладі, а не бажання дотримуватися режимних моментів провокує емоційний протест.

Діти потребують створення позитивного клімату та почуття безпеки. Причинами цього можливо є нове оточуюче середовище, в яке потрапляє новоприбула дитина, відсутність рідних і близьких людей поруч, необхідність виконувати нові правила поведінки, встановлені в групі. Нестабільний настрій дітей свідчить про те, що діти відчувають загрозу з боку оточуючого незнайомого середовища (незнайома доросла людина, велика гучна кімната де

багато нових предметів, незнайомі діти поряд); не сформована базова довіра. Не дотримання вдома стабільного режиму, провокує труднощі в перебігу адаптації.

Співвідношення дітей з середнім та низьким рівнем адаптації зображено на рисунку 2.1 «Діаграма співвідношення дітей з середнім та низьким рівнем адаптації».

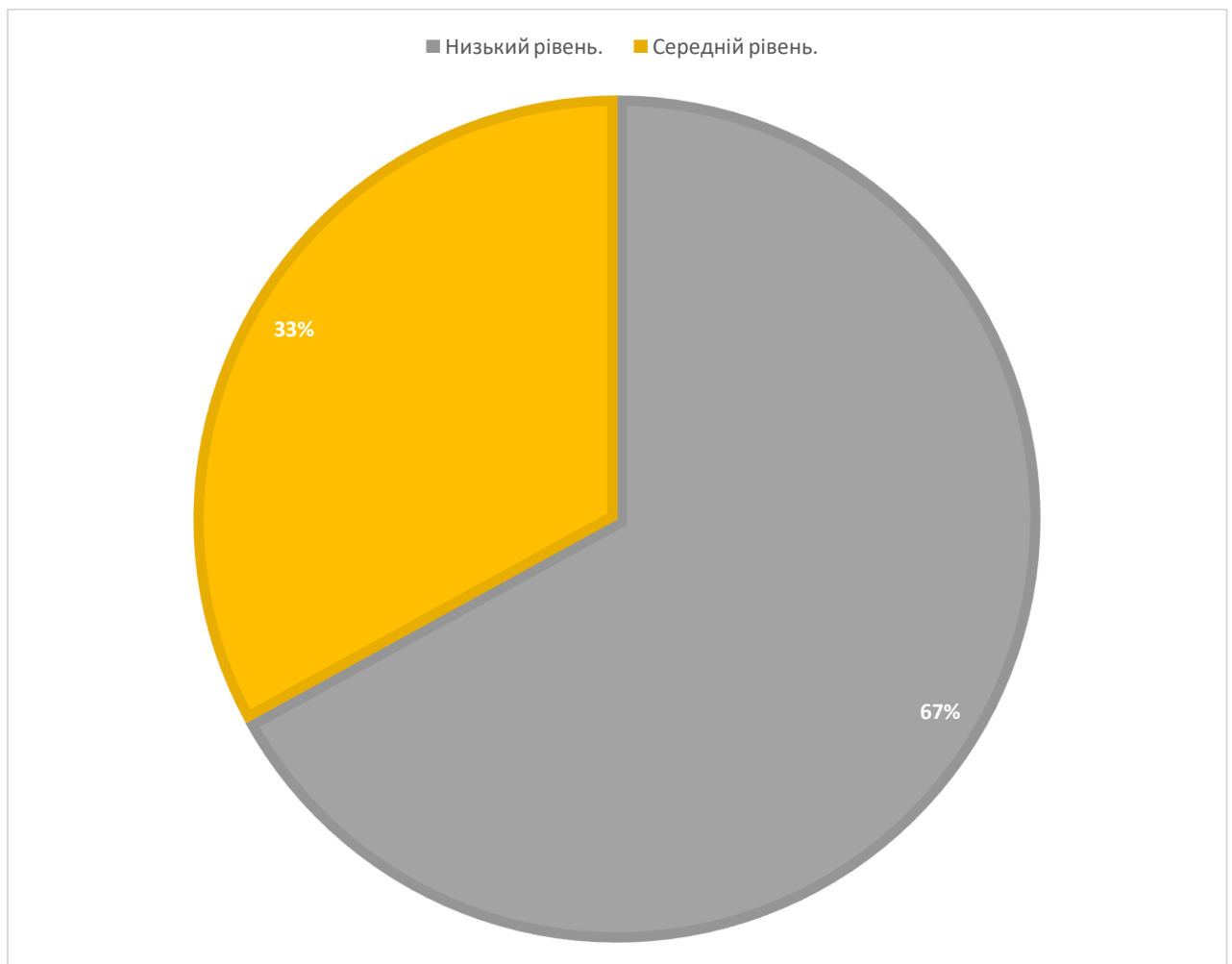


Рис. 2.1 «Діаграма співвідношення дітей з середнім та низьким рівнем адаптації».

Отже, констатувальний етап нашого дослідження показав переважання дітей з низьким рівнем над середнім рівнем адаптованості до умов закладу дошкільної освіти. Дітей з високим рівнем не було виявлено.

2.2. Впровадження педагогічних умов в роботу педагога в закладі дошкільної освіти

Надходження дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти вимагає підвищеної уваги і від батьків і від всього персоналу закладу дошкільної освіти. Робота щодо забезпечення адаптаційного періоду здійснюється в три етапи:

1. Етап – до надходження дітей в групи (з моменту запису дитини батьками – перші відвідини закладу дошкільної освіти).
2. Етап – період тривалістю 10 тижнів з надходження дітей в групу.
3. Етап – підведення підсумків адаптаційного періоду.

В ході дослідження ми поставили собі завдання здійснити перевірку ефективності впровадження педагогічних умов, їх вплив на успішну адаптацію дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти. Реалізуючи першу педагогічну умову, ми врахували, що основна роль належить педагогам і батькам, їхній взаємодії.

Робота з батьками. Завдання:

- надати батькам детальну інформацію про роботу закладу дошкільної освіти;
- виявити інтереси і потреби сімей, індивідуальні особливості та звички дітей;
- ознайомити батьків з особливостями проходження дітьми адаптаційного періоду;
- вчити батьків способам підготовки дитини до закладу дошкільної освіти;
- формувати у батьків вміння вибудовувати позитивні взаємини з дитиною в адаптаційний період;
- формувати довірливі відносини між батьками і співробітниками закладу дошкільної освіти.

Форми роботи:

1. «День відкритих дверей», організований спеціально для батьків. Проводиться екскурсія по закладу дошкільної освіти, батькам надається

можливість відвідати заняття фахівців, які будуть працювати або працюють з дітьми (вихователь ясельної групи, музичний керівник, інструктор з фізичного виховання, логопед), поспостерігати за проведенням режимних моментів. Проводяться бесіди з керівником установи, методистом, медичними працівниками з метою ознайомлення з освітньою програмою, правилами відвідин дитячого садка, правами і обов'язками батьків, правами дітей, режимом дитячого садка, прикладом меню. Організовується знайомство батьків з педагогами, які планують набір дітей раннього віку, з умовами перебування дітей в групі раннього віку.

2. Організація міні-бібліотеки для батьків, в якій є необхідна література з даної проблематики, а у батьків є можливість взяти цікаву для них книгу додому.

3. Анкетування батьків з метою вивчення інтересів і потреб сімей, вивчення індивідуальних особливостей дітей, їх звичок; вивчення ступеня підготовленості дитини до відвідування закладу дошкільної освіти; особливостей взаємин батьків і дітей.

4. Організація дитячо-батьківських проєктів. Дані проєкти необхідні для формування довірливих відносин між педагогами та батьками. Вони оформлюються як членами сім'ї, так і спільно з вихователями. Орієнтовна тематика проєктів: «Моя дитина унікальна», «Дружня родина», «Дорогою в дитячий садок», «Мої перші дні в дитячому садку», «Вихідний в колі сім'ї», «Як я люблю відпочивати». Подібна проєктна діяльність проводиться систематично (приблизно раз в 1-2 місяці).

5. Індивідуальні консультації. Дані консультації проводяться вихователем з метою своєчасного аналізу і коригування проходження адаптаційного періоду кожною конкретною дитиною. Питання консультацій виникають в ході індивідуального спостереження за дітьми, або за запитамі батьків.

6. Підгрупові консультації. Проводяться вихователями з запрошенням фахівців закладу дошкільної освіти. На подібні консультації запрошується група батьків зі схожими проблемами у дітей.

7. Батьківські збори.

8. «День сім'ї». Мета – розвиток інтелектуальної та творчої ініціативи дітей і дорослих; рефлексія результатів взаємодії дітей, батьків і вихователів. Попередньо проводиться спільне виготовлення дітьми і батьками родинних гербів. Діти і батьки розповідають про свою сім'ю.

9. Організація підготовки дитини до відвідування закладу дошкільної освіти через спільну з батькам, останнім дається завдання поділитися сімейним досвідом з організації того чи іншого виду спільної діяльності з дитиною в умовах сім'ї (гра, читання, прогулянка, рухові вправи, відпочинок). Батьки діляться досвідом, вихователь, психолог дає консультації про важливість спільної діяльності дорослого і дитини. В рамках таких занять розширюються можливості розуміння батьками своєї дитини, створюються умови для вироблення нових навичок взаємодії. В свою чергу, це дозволить дитині ідентифікуватися з досвідом близького дорослого, безболісно відокремитися від нього, поступово увійти в соціум і легше адаптуватися до закладу дошкільної освіти.

10. Використання скарбнички консультативних матеріалів. Для батьків це велика добірка матеріалів з усіх аспектів адаптації дітей раннього віку. Дані матеріали зберігаються в методичному кабінеті і можуть бути використані на інформаційних стендах; для самостійного індивідуального прочитання, як батьками, так і педагогами; при підготовці до нарад і батьківських зборів. У скарбничку входять приклади спільних ігор батьків і дітей, рекомендації щодо доречної поведінки дорослих в зазначений період.

Для того, щоб дитина не відчувала емоційного дискомфорту, вона, насамперед, повинна почуватися в безпеці та бути максимально захищеною. Тому вважаємо за необхідне дотримання наступної педагогічної умови – зняття психоемоційного напруження.

Робота з дітьми. Завдання:

- створити емоційно-сприятливу атмосферу в групі;
- сформувати у дітей позитивну установку на заклад дошкільної освіти;
- познайомити дітей один з одним і допомогти їм зблизитися;
- сформувати у дітей почуття впевненості;
- знизити рівень тривожності;
- познайомити дітей з деякими фахівцями закладу дошкільної освіти.

Спільна діяльність дорослих і дітей раннього віку ділиться на ряд етапів:

- встановлення емоційного контакту з дітьми. Найлегше це зробити за допомогою ігрових ситуацій;
- залучення дітей до організації ігрового середовища. Діти починають орієнтуватися в просторі своєї групи, дізнаватися назви і місце розташування предметів;
- педагог, виконуючи дії, ставить задачу формування раціональних дій дітей. Попередньо продумує, який спосіб дії покаже дітям. Вибирає спосіб, найбільш прийнятний і раціональний, тобто приводить до найкращого результату при найменших фізичних і нервових витратах.
- різноманітність спільної діяльності вихователя і дітей.

На нашу думку, наступною педагогічною умовою, яка сприяє успішній адаптації є допомога дитині у встановленні адекватних відносин із ровесниками та іншими дорослими.

Форми роботи та види діяльності з дітьми:

1. Свято знайомства. У святі беруть участь педагоги, діти та батьки дітей. Вихователі зустрічають дітей і батьків, запрошують в групу, проводять міні-екскурсію по групі, показують іграшки, знайомлять з дітьми, розповідають про те, що вони роблять, проводять ігри, спрямовані на знайомство дітей, батьків і педагогів. Потім дитині пропонують можливість для самостійного огляду групи, іграшок, в цей час він придивляється до дітей і вихователям. На прощання вихователі і діти запрошують дитину прийти до них завтра і дарують на пам'ять невеличкий подарунок (дитячий малюнок, картинку, повітряну кульку).

2. Стенд «Моя сім'я». Даний стенд оформляється з метою створення ефекту присутності родини. Стенд оформляється на рівні очей дітей з використанням сімейних фотографій кожної дитини. Наявність такого стенду в групі дозволяє дітям в найбільш важкі емоційні моменти підійти до нього, подивитися на знайомі фотографії, що сприяє зняттю емоційної напруги.

3. Організація спільних спеціальних ігор. Це ігри, спрямовані на зближення дітей один з одним і вихователем, на освоєння довкілля, на знайомство з персоналом закладу дошкільної освіти, на формування навичок самообслуговування і т.д.

4. Заняття. Тематичне планування занять представлено в таблиці 2.3.

5. Використання казок, потішок, віршів, оповідань.

Таблиця 2.3

Тематичне планування занять в адаптаційний період

| № з/п | Тема | Мета | Перелік форм роботи, вправ |
|-------|-------------------|--|---|
| 1. | «Будьмо знайомі!» | Формувати в дітей елементарне усвідомлення власного «Я»; навчати орієнтуватись у визначенні протилежної статі; розвивати елементарні навички спілкування; виховувати позитивне ставлення до навколишнього світу. | 1.Пісня «Потанцюймо веселіше». 2.Гра «Ми знайомимось». 3.Вірш М. Познанської «Новачок Тарас». 4.Обговорення вірша. 5.Гра-імпровізація «Печу, печу хлібчик». 6.Рефлексія. |

Продовження таблиці 2.3 «Тематичне планування занять в адаптаційний період».

| | | | |
|----|----------------------------|---|---|
| 2. | «Я – дитинонька маленька» | Продовжувати формувати і дітей уявлення про себе, власне «Я» та позитивне світосприймання; розвивати свідомість дитини та пізнавальний інтерес до людей, що її оточують; прищеплювати елементарні вміння орієнтуватися в суспільстві. | 1. Показ та обговорення сюжетних малюнків до теми заняття: «Дівчинка спить», «Дівчинка поливає квіти», «Хлопчик снідає», «Дівчинка робить зарядку», «Хлопчик складає іграшки». 2. Д/Г «Хто я? Який я?». 3. Гра «Мої улюблені та іграшки». 4. Гра «Вдягни ляльку». 5. Рефлексія. |
| 3. | «Наш дитсадок – найкращий» | Ознайомити дітей з основними приміщеннями дитячого садка та їх призначенням; виховувати у дітей позитивне ставлення до дитячого садка, вміння поводитися в колективі; визначити рівень адаптації дітей у групі. | 1. Вірш Г. Гриненко «Як в садочку нашому добре жити!». 2. Екскурсія приміщеннями групи (читання віршиків про них). 3. «Гра зайчиком». 4. Рефлексія. |
| 4. | «Навчаємось вітатися» | Збагачувати словник дітей, навчити використовувати в | 1. Сюрпризний момент. 2. М/Г «Привітаємося з лялькою Танею». |

Продовження таблиці 2.3 «Тематичне планування занять в адаптаційний період».

| | | | |
|----|----------------------------|---|---|
| | | мовленні зменшувально – пестливі форми; розвивати спритність, удосконалювати координацію рухів дітей, комунікативні навички; виховувати повагу до інших. | 3.Гра «Назвемо всіх ласкаво». 4.Вірш М. Познанської «Здрастуй, хлопчику маленький!». 5.Рефлексія. |
| 5. | «Ох і гарна в нас кімната» | Формувати в дітей уміння поводитися в колективі моральні якості; розвивати спостережливість, зорову та слухову увагу; виховувати позитивне ставлення до дитячого садка та його оточення, слухняність. | 1.Вірш «Групова кімната». 2.Д/г «Яка у нас кімната?». 3.Д/г «А що є в нашій кімнаті?». 4.Вірш Т. Коломієць «Стоїть новий будинок». 5.Рефлексія. |
| 6. | «Гарний у діток майданчик» | Поглибити знання дітей про територію дитячого садка; ознайомити з особливостями роботи двірника; розвивати спостережливість, увагу; виховувати у них пошану до праці дорослих. | 1.Сюрпризний момент. 2.Бесіда. 3.Д/г «Так чи ні?». 4.Вірш «Двірник». 5.Рефлексія. |

Продовження таблиці 2.3 «Тематичне планування занять в адаптаційний період».

| | | | |
|----|-----------------------------|--|---|
| 7. | «Іграшки в моєму садочку» | Навчити дітей гратися іграшками; розвивати фантазію, зоровий аналізатор, тактильне відчуття; виховувати товариську, доброзичливість, вміння поводитися в колективі. | <ol style="list-style-type: none"> 1. Вірш «Привітаймося». 2. Гра «Яка це іграшка?». 3. Гра «Іграшки тверді й м'які». 4. Д/г «Хто сховався?». 5. Вірш Г. Чорнобицької «М'ячик». 6. Р/г «Веселий м'ячик». 7. Рефлексія. |
| 8. | «Зростаємо охайними» | Познайомити дітей з предметами гігієни та їх призначенням; розвивати мовленнєве дихання; навчити вправлятися в звуконаслідуванні; виховувати охайність, акуратність, культурно-гігієнічні навички. | <ol style="list-style-type: none"> 1. Бесіда. 2. Мовленнєва гімнастика 3. Вірші про предмети гігієни. 4. Вірш Г. Бойко «Здоровим будь». 5. Рефлексія. |
| 9. | «Хто піклується про діток?» | Закріпити знання дітей про роботу працівників дитсадка; розвивати мовлення дітей, активізувати вживання дієслів; виховувати повагу до праці дорослих, | <ol style="list-style-type: none"> 1. Д/г «Хто це?». 2. Д/г «Кому що потрібно для роботи?». 3. Вірш «Малі помічники». 4. Д/г «Яка наша няня?». 5. Рефлексія. |

Продовження таблиці 2.3 «Тематичне планування занять в адаптаційний період».

| | | | |
|-----|---------------------------------|---|--|
| | | доброчливість, бажання допомогти іншим. | |
| 10. | «Запросимо іграшки в гості!» | Продовжити навчати дітей орієнтуватися в груповій кімнаті, називати іграшки, визначити серед них потрібну; розвивати мовлення, закріпити у словнику узагальнююче слово «іграшки», активізувати вживання дієслів; виховувати товарицькість, вміння поводитися в колективі. | <ol style="list-style-type: none"> 1. Розгляд іграшок. 2. Гра «Запрошення». 3. Р/Г «Знайди ляльку». 4. Рефлексія. |
| 11. | «Наведемо всюди лад» | Навчати дітей відповідати на запитання; розвивати дрібну моторику рук, увагу, усне мовлення; збагачувати словник дітей; виховувати повагу до інших. | <ol style="list-style-type: none"> 1. Гра «Чарівна торбинка». 2. Бесіда. 3. Пальчикова гімнастика «Пальчик, пальчик, що робив?». 4. Рефлексія. |
| 12. | «У нас в гостях лялька Марійка» | Продовжити формувати вміння спілкуватися, закріпити уявлення про основні частини тіла людини та предмети одягу; | <ol style="list-style-type: none"> 1. Сюрпризний момент. 2. Читання віршиків про частини тіла (діти їх показують). |

Продовження таблиці 2.3 «Тематичне планування занять в адаптаційний період».

| | | | |
|-----|--------------------------|--|--|
| | | розвивати спостережливість, слухову та зорову увагу, пам'ять; виховувати товариську, доброзичливість, бережне ставлення до іграшок. | 3. Гра «Одягнемо ляльку». 4. Рефлексія. |
| 13. | «Весело гратися малятам» | Розширити уявлення дітей про іграшки, що оточують їх про види іграшок та їх особливості; вчити дітей орієнтуватися у просторі; розвивати емоційне спілкування, мислення. | 1. Сюрпризний момент. 2. Д/г «Такі різні іграшки». 3. Р/г «Кого назвали, той і ловить». 4. Д/г Де наша киця?». 5. Рефлексія. |
| 14. | Є в нас кубики чудові» | Продовжувати ознайомлення дітей з іграшками, зокрема кубиками; уточнити уявлення дітей про основні кольори та розмір предметів; навчати дітей уважно розглядати малюнок. | 1. Вірш Г. Чорнобицької «Збудую хатку». 2. Д/г «Що в мішечку?». 3. Р/г «Хто у домі буде жити?». 4. Розгляд картини «Діти граються кубиками». 5. Рефлексія. |

На нашу думку, буде доречним використання пальчикових ігор, що сприяють адаптації дітей, адже вони супроводжуються веселими віршиками та потішками, які можуть на певний час замінити пригнічений емоційний стан на позитивний. Також за допомогою такого роду ігор діти удосконалюють свої акторські та творчі здібності, розвивають уяву, образне мислення, дрібну моторику рук, мовлення, інтелект (Додаток Г).

Згладити адаптаційний період допоможуть ігри, направлені на емоційну взаємодію дитини з дорослими. Емоційне спілкування виникає на основі спільних дій, які супроводжуються посмішкою, ласкою, інтонацією, проявом турботи до кожної дитини. Основне завдання ігор з дітьми в адаптаційний період – налаштувати довірливі стосунки з кожною дитиною, подарувати хвилини радості, викликати позитивне ставлення до закладу дошкільної освіти (Додаток Д).

Одним із засобів, що направлений на вирішення завдань групової психокорекції, встановлення контакту, зняття напруги, відпрацювання зворотного зв'язку та налаштування емоційного стану дитини є психогімнастика. У вузькому сенсі вона трактується як гра, етюд, в основі яких лежить використання рухової експресії як головний засіб комунікації в групі. Крім того, вона включає в себе різні види діяльності (мовленнєву, театральну, танцювальну, ігрову) та містить в своєму арсеналі різнопланові засоби корекції і способи взаємодії з собою та іншими (Додаток Е).

Художнє слово, звернене до дитини забезпечує емоційний комфорт, тому вважаємо доречним включити казки, оповідання та приклади використання їх (Додаток Ж).

2.3. Аналіз результатів формувального експерименту

Друге дослідження, з використанням даної методики проводилось з 02.11.2020 року по 06.11.2020 рік. В період між проведенням констатувального та формувального експерименту, в освітню роботу групи, нами впроваджувались: заняття (розроблений комплекс занять на 7 тижнів, на яких дітей систематично ознайомлювали із іграшками, іграми, групою, прийомами взаємодії один з одним); пальчикові ігри (сприяють адаптації дітей, адже вони супроводжуються веселими віршиками та потішками, які можуть на певний час замінити пригнічений емоційний стан на позитивний); ігри (основне завдання ігор з дітьми в адаптаційний період – налаштувати довірливі стосунки з кожною дитиною, подарувати хвилини радості, викликати позитивне ставлення до дитячого садка); психогімнастика (є одним із засобів, що направлений на вирішення завдань групової психокорекції, встановлення контакту, зняття напруги, відпрацювання зворотного зв'язку та налаштування емоційного стану дитини); художнє слово (забезпечує емоційний комфорт, дарує позитивні емоції).

Результати проведення повторного дослідження представлені в таблиці 2.4 та 2.5. Обстеження проводилось за тими самими показниками: сон (засинання, характер сну, продовження сну); апетит дитини; емоційний стан; діяльність; навички взаємовідносин (з дорослими, з однолітками); мовлення.

Результати повторного дослідження рівня адаптації дітей показали, що з плином двох місяців, показники значно змінилися в кращу сторону. Всі діти, що приймали участь в дослідженні – адаптовані до закладу дошкільної освіти, у них переважають позитивні емоції, гарне самопочуття, діти йдуть на контакт, у них гарний сон, апетит, спостерігається безболісне прощання з близькими.

Таким чином, дітей з високим рівнем адаптованості до закладу дошкільної освіти – 11, що становить 73% від загальної кількості обстежених дітей. Для цих дітей характерний переважно радісний або стійко-спокійний емоційний стан. Вони активно контактують з дорослими, дітьми, навколишніми предметами,

швидко адаптуються до нових умов (незнайомих дорослих, нового приміщення, спілкування з групою однолітків).

Дітей з середнім рівнем – 4, що становить 27% від загальної кількості обстежених дітей. Дітей з низьким рівнем – не виявлено.

Співвідношення дітей з високим та середнім рівнем адаптації зображено на рисунку 2.2 «Діаграма співвідношення дітей з високим та середнім рівнем адаптації».

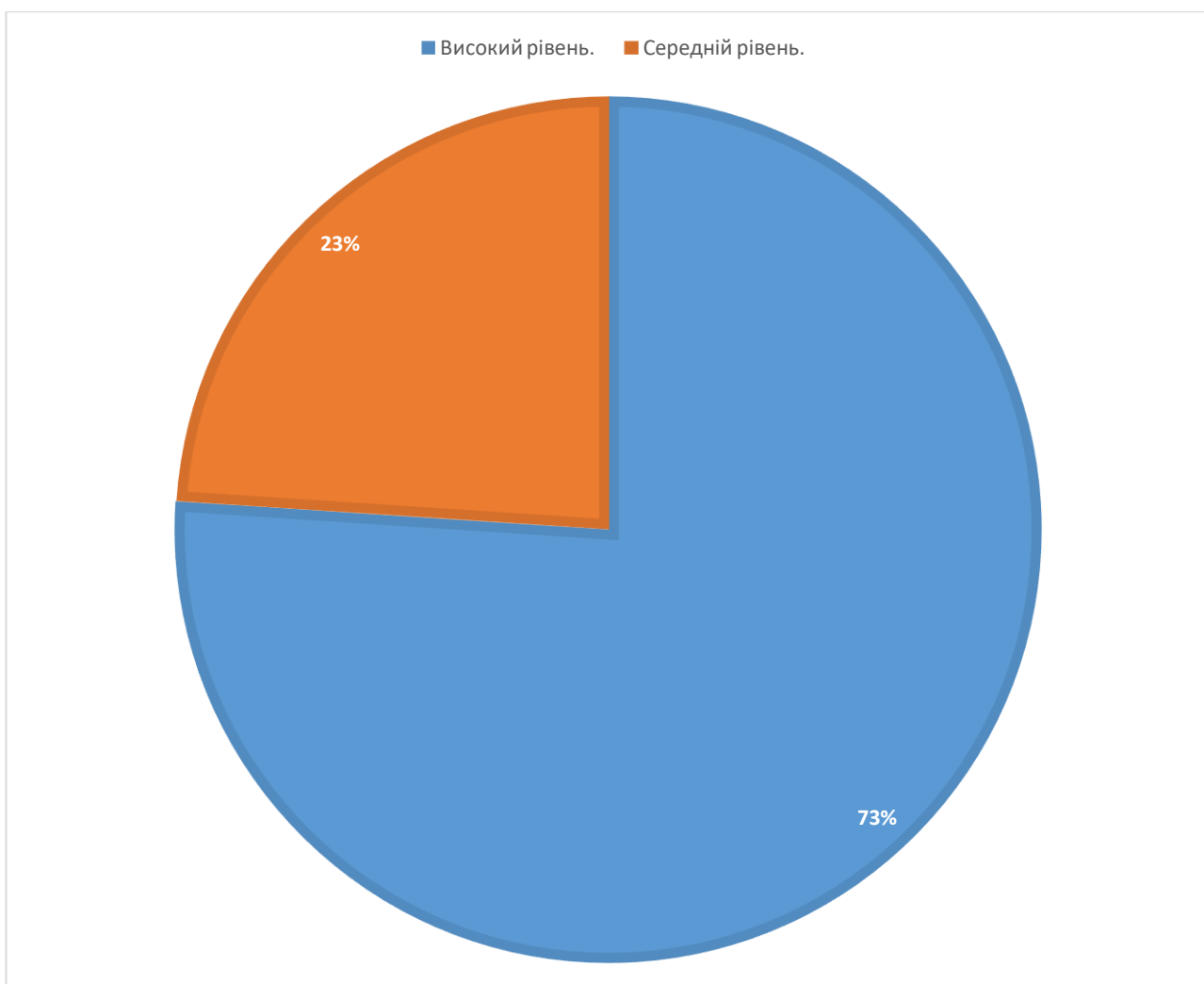


Рис. 2.2 «Діаграма співвідношення дітей з високим та середнім рівнем адаптації».

Таблиця 2.4

Визначення рівня адаптації дітей на контрольному етапі дослідження
за фізіологічними показниками

| № | Прізвище та ім'я дитини | Апетит | Сон | | | | Емоційний стан | | | | Діяльність | | Група адаптації |
|-----|-------------------------|--------|-----------------------|--------------------|-----------------|--------------|----------------|-----------------|---------------|-------------|---------------|-----------|-----------------|
| | | | продовження засинання | характер засинання | продовження сну | характер сну | негативний | неврівноважений | врівноважений | бездіяльний | спостереження | предметна | |
| 1. | Антошкіна Аміна | + | - | | - | | | - | | | - | + | II |
| 2. | Арнаут Аріна | + | | | + | | | | + | | + | + | III |
| 3. | Бабич Данило | + | - | | - | | | | + | | | + | III |
| 4. | Бражник Олескандр | + | | | + | | | | + | | + | + | III |
| 5. | Гуйва Олексій | + | | | + | | | | + | | + | + | III |
| 6. | Гукова Марта | + | - | | + | | | - | + | | | + | III |
| 7. | Заїка Ілля | + | - | | - | | | | + | | + | + | III |
| 8. | Закорко Кіра | - | + | | - | | | | | - | | - | II |
| 9. | Лепьошкін Максим | + | + | | + | | | | + | | + | + | III |
| 10. | Лисенко Поліна | + | - | | + | + | | | + | | | + | III |
| 11. | Малишков Іван | + | - | | + | | | | + | | + | + | III |
| 12. | Мілютіна Злата | + | - | | + | | | | + | | + | + | III |
| 13. | Павлов Ілля | + | - | | - | | | | | - | | - | II |
| 14. | Співаков Данило | + | - | | | | | - | + | | | + | III |
| 15. | Табак Поліна | - | - | | - | | | | + | - | | - | II |

Таблиця 2.5

Визначення рівня адаптації дітей на контрольному етапі дослідження
за розвитком навичок

| № | Прізвище та ім'я дитини | Навички взаємовідносин | | | | | | Мовлення | | | Група адаптації |
|-----|-------------------------|------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|--------------|-------------|-------------|-----------------|
| | | з однолітками | | | з дорослими | | | зі слогадами | ініціативне | у відповідь | |
| | | відсутні | у відповідь | ініціативні | відсутні | у відповідь | ініціативні | | | | |
| 1. | Антошкіна Аміна | | + | | | + | | + | | + | II |
| 2. | Арнаут Аріна | | | + | | + | + | + | + | + | III |
| 3. | Бабич Данило | | + | | | + | | + | + | + | III |
| 4. | Бражник Олескандр | | + | | | + | + | | + | | III |
| 5. | Гуйва Олексій | | + | | | + | | | + | + | III |
| 6. | Гукова Марта | | | + | | + | | + | + | + | III |
| 7. | Заїка Ілля | | + | | | + | | | + | + | III |
| 8. | Закорко Кіра | | + | | | | + | - | + | | II |
| 9. | Лепьошкін Максим | | + | | | + | + | + | + | + | III |
| 10. | Лисенко Поліна | | + | | | + | | | + | + | III |
| 11. | Малишков Іван | | + | | | + | | + | + | + | III |
| 12. | Мілютіна Злата | | + | | | + | | - | + | + | III |
| 13. | Павлов Ілля | | - | | | + | | - | - | + | II |
| 14. | Співаков Данило | | - | | | + | | - | - | - | III |
| 15. | Табак Поліна | | + | | | + | | - | - | + | II |

Таким чином, можемо дійти висновку, що дотримання педагогічних умов та використання в освітній роботі розробленої сітки занять, потішок, казок, ігор, віршів, пісень – позитивно вплинуло на адаптацію дітей групи раннього віку №3 «Малятко». Діти спокійно заходять до групової кімнати, дивляться в очі незнайомій дорослій людині, коли та до неї звертається. Вони вступають в контакт зі своєю ініціативи, можуть звернутися з питанням до іншої людини, попросити про допомогу. Їхній настрій бадьорий або спокійний, емоції легко розпізнаються. Діти дотримуються встановлених правил поведінки, адекватно реагують на зауваження і схвалення, корегуючи після них свою поведінку. Вони вміють грати поруч з іншими дітьми, доброзичливі до них.

ВИСНОВКИ

1. Нами було проаналізовано психолого-педагогічну літературу з метою уточнення поняття «адаптація». Аналіз літератури показав, що більшістю авторів розглядаються фізіологічні та індивідуально-психологічні особливості (А. Белов, Ю. Бяловській, С. Шапкін, Л. Дика, В. Іллічова, Т. Гурковська, А. Фурман). Дослідження проблеми адаптації дітей зазначеного віку та вплив особливостей виховання в сім'ї на даний процес, знаходимо в роботах (М. Безруких, Є. Белікова, Н. Дубровінської, А. Захарова, Е. Сазонова, П. Анохіна, Н. Ватутіної, В. Войтко, А. Налчаджян, Р. Тонково-Ямпольської, Г. Царегородцева, Т. Алексеєнко, В. Постового та інших. до дитячого садка залишається до кінця не дослідженим.

Отже, ми визначили, що під адаптацією прийнято розуміти здатність організму пристосовуватися до різних умов зовнішнього середовища, що відбувається на певних рівнях: фізіологічному, соціальному, психологічному.

Під успішною адаптацією розуміють пристосування до нових умов в короткі терміни, без надмірного психо-емоційного напруження.

За тривалістю зазвичай говорять про три варіанта адаптації: легка адаптація – поведінка нормалізується протягом 10-15 днів; адаптація середньої важкості – триває близько тридцяти днів; важка адаптація триває від 2 до 6 місяців.

Головними психолого-фізіологічними особливостями зазначеного віку вважаємо:

- оволодіння ходьбою;
- розвиток предметної діяльності, наочно-дієвого мислення, пам'яті, уваги, уяви, первинних узагальнень, зв'язного мовлення, сприйняття, самосвідомості;
- вміння виділяти властивості предметів, колір, форму, величину, матеріал, орієнтуватися в просторі, працювати за зразком;
- поява «Я-концепції».

2. Ми виявили і теоретично обґрунтували педагогічні умови успішної адаптації – дотримання гнучкого режиму дня в садочку та чіткого вдома; формування або удосконалення навичок самообслуговування; сприяння розвитку навичок виконання ігрових дій; забезпечення відповідним предметно-розвивальним середовищем; здійснення змістовної діяльності дітей; поетапне збільшення тривалості перебування дитини у садку.

Найголовнішими вважаємо:

1. Встановлення емоційного контакту з дитиною.
2. Усунення психоемоційного напруження.
3. Взаємодія сім'ї та працівників закладу дошкільної освіти.
3. Для визначення рівня адаптованості вихованців ми використали методику Н. Ватутіної, яка налічує рівні – високий, середній та низький.

Високий рівень адаптованості характеризується такими показниками: ініціативність в спілкуванні як з дітьми, так і з дорослими; спокійний та зрівноважений стан, спостерігається предметно-маніпулятивна діяльність. Середній рівень характеризується такими показниками: емоційний стан дітей незрівноважений, спостерігається готовність заплакати в будь-який момент; дитина ініціативна з дорослим, але безініціативна з однолітками; діти переважно спостерігають, а не діють. Для дітей з низьким рівнем адаптованості характерний негативний емоційний стан (сльози, плач), апетит відсутній, відмова від сну, діяльність відсутня, переважає потреба у спілкуванні з близькими дорослими, взаємовідносини з дітьми та дорослими відсутні.

Обстеження проводилось за такими показниками:

- 1) Сон (засинання, характер сну, продовження сну).
- 2) Апетит дитини.
- 3) Емоційний стан.
- 4) Діяльність.
- 5) Навички взаємовідносин (з дорослими, з однолітками).
- 6) Мовлення.

4. Поведений нами констатувальний етап дослідження показав, що на початку року переважав низький рівень адаптації дітей, над достатнім, високого рівня не виявлено. З середнім рівнем адаптованості було 5 дітей, що становить 33% від загальної кількості дітей. Осіб з низьким рівнем – було 10, що становить 67% від загальної кількості.

Нами здійснено перевірку педагогічних умов, яка показала, що їхнє дотримання ефективно впливає на успішність проходження періоду адаптації дітьми раннього віку до закладу дошкільної освіти. Адже було проведене повторне дослідження, в ході якого ми виявили, що діти з низьким рівнем адаптованості відсутні, кількість дітей з високим рівнем адаптованості до умов дошкільного закладу становить 73% від загальної кількості, з середнім рівнем – 27% обстежених дітей.

Отже, можемо дійти висновку, що дотримання педагогічних умов, спільна діяльність педагога і дітей, використання в освітній роботі розробленої сітки занять (комплекс занять на 7 тижнів, на яких дітей систематично ознайомили із іграшками, іграми, групою, прийомами взаємодії один з одним) пальчикових ігор («Мої пальчики», «Маленькі друзі», «Соняшник», «Сорока-ворона», «Бігла мишка»), казок («Колобок», «Курочка ряба», «Жабеня»), ігор, віршів, пісень – позитивно вплинули на адаптацію дітей групи раннього віку №3 «Малятко».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева Е.Е. Психологические проблемы детей дошкольного возраста : СПб.: Речь, 2006. 224 с.
2. Алямовская В.Г. Ясли – это серьезно : М.: ЛИНКА ПРЕС, 1999. 144 с.
3. Базовий компонент дошкільної освіти. Науковий керівник: А. М. Богущ, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в. К.: Видавництво, 2012. 21 с.
4. Балл Г. А. Понятие адаптации и его значение для психологии личности. Вопросы психологии. 1989. № 1. С. 92-100.
5. Богуславская З. М. Смирнова Е. О. Развивающие игры для детей младшего дошкольного возраста : М.: Просвещение, 2001. 189 с.
6. Буре Р.Н. Социальное развитие ребенка. М. : Моз.-синтез, 2012. 80 с.
7. Ватутина Н.Д. Ребенок поступает в детский сад: пособие для воспитателей дет. сада : М.: Просвещение. 2003. 104 с.
8. Варій М.Й. Психологія: навч. Посібник. К.: Центр учбової літератури. 2007. 288 с.
9. Выготский Л.С. Вопросы детской психологии : СОЮЗ. 2012. 224 с.
10. Видра О.Г. Вікова та педагогічна психологія: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2011. 112 с.
11. Все про адаптацію: Спецвипуск. Київ: Благод. фонд «Перше вересня», 2004. 120 с.
12. В'юнник В.О., Ханіна О.Г., Чернишова Л.В. Мій конспект. 3-й рік життя. І півріччя : Х: Вид. група «Основа», 2015. 134 с.
13. Григорьева Г.Г. Играем с малышами: игры и упражнения для детей раннего возраста : М.: Просвещение, 2013. 80 с.
14. Гурковська Т. Л. Новачок у дитячому садку : К. : Шк. світ, 2008. 112 с.
15. Денисова О. Н. Проблемы адаптации личности : М.: Мир, 2007. 228 с.

16. Дитина : Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років. наук. кер. проекту: О. В. Проскура та ін. : Київ.2016. 304 с.
17. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2009. 391 с.
18. Жаровцева Т. Г. Адаптація дітей дошкільного віку до умов громадського виховання (на матеріалі круглодобової групи): дисс. кандидата пед. наук :13.00.01. К.: 1991. 161 с.
19. Жердева Е. В. Дети раннего возраста в детском саду (возрастные особенности, адаптация, сценарии дня : Ростов н/Д: Феникс, 2007. 192 с.
20. Заїка Н. Супровід новачків: організуємо роботу : практичний психолог: дитячий садок. 2018. №5. С. 4 – 7.
21. Захарова Н. Адаптація дітей до дитсадка : Дошкільне виховання. 2006. №4. С. 8 – 10.
22. Захаров А. И. Как предупредить отклонения а поведении ребенка : М. : Просвещение. 1997. 156 с.
23. Кирюхина Н. В. Организация и содержание работы по адаптации детей в ДОУ: практическое пособие : М.: Айрис-Пресс, 2006. 112 с.
24. Кондратюк С.М. Основи педіатрії : навчальний посібник. Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2015. 288 с.
25. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку. Національна академія педагогічних наук України : Київ: ФОП Ференець В.Б., 2020. 44 с.
26. Костюченко Ю. Дошкільник уперше йде до дитячого садка. Практичний психолог: дитячий садок. 2015. №5. С. 18 – 23.
27. Костяк, Т. В. Психологическая адаптация ребенка в детском саду : учеб. пособие : М.: Академия, 2008. 176 с.
28. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості К.: Радянська школа, 1989. 608 с.
29. Кошечева З. В. Первые шаги малыша в детском саду: Методическое Мн.: Зорны верасень, 2006. 68 с.

30. Кроха: пособие по воспитанию, обучению и развитию детей до трех лет. Г. Г. Григорьева, Н. П. Кочетова, Д. В. Сергеева и др. М.: Просвещение, 2001. 253 с.
31. Кузьменко В.У. Зміст та організація роботи психолога дошкільного закладу: Методичні матеріали. К.: Навчальні посібники, 1997. 40 с.
32. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія: Курс лекцій. К.: Центр учбової літератури, 2010. 128 с.
33. Маковецька Н. В. Увага адаптація : Дошкільне виховання. 2001. №12. С. 13 -14.
34. Максеменко С. К. Адаптація дитини до школи. К.: Мікрос СВС. 2003. 111 с.
35. Маценко Ж. Незабаром у дитячий садок: особливості психолого-педагогічного підходу до дітей, що вступають до дошкільного закладу: Психолог. 2003. №17. С. 2-10.
36. Морозова Е.И. Психологические подходы к изучению процесса адаптации детей раннего возраста : СПб: Речь, 2003. 274 с.
37. Мушинський В. Особливості адаптації дітей до умов дитячого закладу. Психолог. 2004. №25–26. С. 3–12.
38. Нуреева О.С. Таємниці адаптації. Психологічні особливості дітей дошкільного віку. Третій рік життя. Х. : Вид. група «Основа»: «Тріалда», 2008. 160 с.
39. Павелків Р.В. Дитяча психологія: підручник . К.: Академія, 2008. 432 с.
40. Прибора Т. Індивідуальний підхід до дітей дошкільного віку з різними видами адаптації у ДНЗ. 2013. № 44. С. 180-185.
41. Пижьянова Л. Як допомогти дитині в період адаптації : *Дошкільне виховання*. № 2. 2003. С. 12-18.
42. Печора К.Л. Дети раннего возраста в дошкольных учреждениях : М.: Просвещение. 2006. 214 с.

43. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». нов.ред.наук. кер. О. Л. Кононко. К.: ТОВ «МЦФЕР –Україна», 2014. 204 с.
44. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія: Навчальний посібник. К.: Акадсмвидав, 2005. 360 с.
45. Сахно О.В, Гурковська Т.Л. Забезпечення гуманної адаптації малюка до дитячого садка: про що мають пам'ятати дорослі. Практичний психолог: дитячий садок. 2015. №5. С. 4 – 9.
46. Світ дитинства: комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів. Упоряд.: О.М.Байєр, Л.В. Батліна, А.М. Богуш. Тернопіль: Мандрівець, 2015. 200 с.
47. Сергеєнкова О.П. Вікова психологія: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури. 2012. 376 с.
48. Скрипченко О.В. Довідник з педагогіки і психології. Навчальний посібник К : НПУ імені М.П. Драгоманова 2000. 216 с.
49. Столяренко О.Б. Психологія особистості. К.: Центр учбової літератури, 2012. 280 с.
50. Теплюк С. Н. Посмішка малюка в період адаптації. Дошкільне виховання. 2006. № 3. С. 29 –35.
51. Терещенко І.А. Адаптація дітей раннього віку до перебування в ДНЗ. Дитячий садок. 2006. № 11. С. 4 – 6.
52. Терёхина О.А., Богословская В.С. Здравствуй, детский сад! Психолого-педагогическое сопровождение ребенка в период адаптации к дошкольному учреждению : Мозырь : Белый ветер, 2008. 91 с.
53. Українське дошкілля. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». О.І. Білан. 2017. 256 с.
54. Шаталова О. В. Адаптація дітей раннього віку до умов дитячого навчального закладу. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2013. С. 325-331.
55. Ясінська Х. Адаптація дітей раннього віку до перебування в ДНЗ. Психолог дошкілля. 2014. №4 С. 26-31.

ДОДАТКИ

Додаток А

Шановні батьки!

Ваша дитина недавно почала відвідувати дитячий садок. Просимо вас розповісти про те, як дитина почуває себе вдома. Відповіді на запитання анкети допоможуть педагогам знайти індивідуальний підхід до неї.

1. Ім'я, прізвище дитини.

2. Опишіть ваш режим дня (час пробудження, час денного сну)

3. Напишіть, чи йде дитина на контакт з іншими.

4. Чи прагне дитина до спілкування з однолітками (виберіть букву):

а) так; б) ні.

5. Чи є улюблена іграшка (яка)?

6. Чи був «ознайомлювальний візит» до групи: що показали, що сподобалося, що не сподобалося?

7. Чи подружилась Ваша дитина з кимось?

8. Розповідає вдома про вихователів, чи відповідає на питання?

9. Плаче дитина при розлуці? Чи запитує, коли Ви її заберете?

10. Вранці відмовляється йти в дитячий садок?

Шановні батьки!

Адаптація до умов закладу дошкільної освіти – це період звикання дитини, пов'язаний з пристосуванням малюка до нових умов, нового режиму, до вихователя та дитячого колективу, до нових форм співжиття, які є відмінними від тих, що існують в родині.

Допомога батьків під час адаптації дитини до умов садка конче потрібна!

Правильна поведінка рідних в період адаптації:

- говорити дитині, що вона вже доросла;
- не залишати надовго - на цілий день в групі (перші дні лише на 2-3 години);
- погуляти після відвідування на майданчику садка;
- давати із собою улюблені іграшки;
- повідомляти вихователя про особливі звички дитини;
- довіряти працівникам установи;
- придумати ритуал «прощання» і обіграти вдома;
- зустрічати дитину з посмішкою;
- розповідати дитині якомога більше доброго про садок;
- підтримувати самостійність дитини вдома.

Чого не потрібно робити:

- негативно відгукуватись про спеціалістів закладу;
- наказувати вдома дитину за капризи в садку;
- виявляти тривогу, неспокій, плакати з приводу важкого звикання малюка;
- забороняти контакти з іншими дітьми;
- залякувати дитину дитячим садком.

Ознаки позитивної адаптації дитини в садку – хороший апетит, спокійний сон, адекватна реакція на діяльність з вихователем, бажання спілкуватись з дітьми, іти в групу, нормальний емоційний стан.

Визначення групи та рівня адаптації дітей за певними показниками

| Показники | Група I | Група II | Група III |
|-------------------------|--|--|---|
| Потреба в спілкуванні | Потреба в спілкування з близькими, в отриманні ласки, уваги. | Потреба в спілкуванні з дорослими, взаємодія з ними і отримання від них відомостей про навколишнє. | Потреба в спілкуванні з дорослим і в активній самостійній діяльності. |
| Мовлення | Відсутнє або пов'язане з спогадами про близьких. | Відповідає на питання дітей та дорослих. | Ініціативне. |
| Взаємодія з однолітками | Не йде на контакт. | Відсутня або позитивна. | Позитивна. |
| Взаємодія з дорослим | Не йде на контакт. | Позитивна (з ініціативи вихователя). | Позитивна (з ініціативи дитини). |
| Діяльність | Відсутня. | Спостереження, наслідування дій дорослих. | Предметна, спостереження. |
| Емоційний стан | Сльози, плач. | Неврівноважений (спостерігається готовність заплакати). | Врівноважений, спокійний. |

«Маленькі друзі»

У бабусі – вір не вір,

Та маляток цілий двір.

(Діти ритмічно розкривають долоньки.)

Ось прибігли цуценята,

(Жваво рухають великими пальцями по столу.)

Ось крадуться кошенята,

(Обережно проводять по поверхні столу вказівними пальцями.)

Прудко скачуть козенята,

(Вистукують середніми пальцями по поверхні столу.)

Йдуть неквапливо телята,

(Повільно рухають безіменними пальцями.)

А ягнятка пострибали,

(Рухають мізинцями.)

Та спіткнулись і упали.

(Плескають).

«Боязкі зайчики»

У лісі зайчики живуть,

Сполохані, сіренькі,

Своїми вушками прядуть,

Бояться всіх маленькі.

Діти повернувши долоні одна до одної, з'єднують до купи мізинець та безіменний пальці на кожній руці, а вказівний та середній пальці піднімають догори і виконують ними поперемінні рухи.

«Соняшник»

Сонечка промінь зрання засвітив –

(Діти ставлять вертикально руку, спираючись ліктем на стіл, кисть опущена, пальці з'єднані в кулачок).

Соняшник радо голівку підвів,

(Піднімають кисть руку.)

Сонячно-жовті розкрив пелюстки,

(Повільно розкривають та розставляють на долоні пальці.)

Стежив за сонцем весь день залюбки.

(Повертають розкриту долоньку праворуч-ліворуч.)

Сонячний диск за горою втонув –

Сонях схилився і міцно заснув.

(Повільно з'єднують пальці у кулачок та опускають їх.)

«Порахуй пальчики!»

Досить діткам пустувати,

Час нам пальці рахувати.

Вміють це робить малята:

Один, два, три, чотири, п'ятий;

Один, два, три, чотири, п'ятий.

По десять пальців є у всіх:

І в дорослих і малих.

Діти почергово розкривають кулачок, рахують пальчики.

«Казочки»

Розкрили книжку малюки,

А там цікаві – казочки:

І про качечку кривеньку,

І про курочку рябеньку,

Мандрівного колобка,

Солом'яного бичка,

А ще казка невеличка

Про хатинку-рукавичку.

Діти рухами рук показують того чи іншого казкового героя.

«Зголоднілі пальчики»

Час пальчикам бід подати,

То чим же їх нагодувати?

Великим пальцем 0 пиріжки;
 Вказівним пальцем – булочки;
 Середнім пальчиком – варення;
 Цукерки – пальцем безіменним;
 Мізинцям – манну кашу.
 Наїлись гарно пальці наші!

По черзі ритмічно постукують названими пальцями (одним об інший). На останній рядок- стискають долоньки в кулачки, вистромивши в гору великі пальці.

«Улюблені заняття»

Любить Павлик малювати,
 Юра- на соплці грати,
 Оля любить вишивати,
 Юлечка – плести-в'язати,
 Толя гайку закрутити –
 Дуже вправні наші діти.

Діти за текстом імітують певні рухи.

«Хатні справи»

Хто маленькі наші діти,
 Та уміють посуд мити,
 Посуд мили, витирали,
 Ще і в хаті замітати.
 Швидко стіл надкриють, скоро,
 Ще й розставляють всі прибори,
 І виделки і тарілки –
 Все це роблять залюбки!

Діти за текстом імітують певні рухи.

«Гусачки»

Два гусачка стрічалися

І приязно віталися,

(Діти ставлять вертикально руки, спираючись ліктями на стіл, долоні повернуті одна до одної, пальці з'єднані в кулак.)

Голівками кивали,

(Виконують кулачками рухи вгору а вниз.)

Травиченьку щипали.

(«Щипають» поверхню столу.)

Ось крилечка розкрили,

Знялись тай полетіли.

(Імітують рух змаху крил руками.)

«Мої пальчики»

Цей пальчик – брудний сам,

Цей пальчик – неслухняний,

Цей – плаче, засмутився,

А цей пальчик – притомився.

Цей пальчик будем мити,

А цей – будем сварити,

А цей пальчик – утішати,

А цей – вкладати спати.

Діти за текстом імітують певні рухи.

«Веселі музики»

Дуже весело нам стало,

Бо музиченьки заграли:

На баяні грав Роман,

На сопілочці Богдан,

На цимбалах грала Інна,

А Іван – на піаніно,

Петрик грав на барабані –

В нас музики непогані.

«Ми знайомимся»

Мама, тато, ти і я –

Кожен має з нас ім'я.

Час настав для нас, малята,

Всім ім'я своє назвати!

Педагог по черзі підходить до дітей і просить сказати своє ім'я. Діти виконують завдання. Якщо дитина вагається або мовчить, педагог допомагає їй, ставлячи навідне запитання: «Тебе звать Юля чи Катя?». Потім педагог спонукає решту дітей хором повторити своє ім'я.

«Привітаймося з лялькою Танею»

Педагог ставить ляльку на стільчик, простеляє перед нею доріжку. Потім педагог пояснює дітям правила гри: кожна дитина має пройти по доріжці до Тані, підійшовши, взяти її за руку і сказати лагідно слова привітання: «Доброго дня, Таню». А потім по доріжці повернутися назад і зайняти своє місце.

«Хто я? Який я?»

Педагог спонукає дітей розповісти про себе за допомогою запитань:

1. Ти хлопчи чи дівчинка?
2. Як тебе звать? Як тебе називають мама, тато, друзі?

«Запрошення»

Педагог ставить перед дітьми стільчик. Потім дорослий викликає кожну дитину та дає їй індивідуальне завдання, наприклад:

Ти ведмедика знайди,

Його в гості запроси,

Ведмедика принеси,

На килимок посадови.

«Разом з ведмедиком»

Вихователь розмовляє «на рівних» з ведмедиком і дитиною, наприклад: «Катя, тобі подобається пити з чашки?», «Ведмедику, подобається тобі пити з чашки?» Робить вигляд, що напуває ведмедика чаєм. Потім проробляє з ведмедиком інші маніпуляції.

«Збираємо іграшки»

Запросіть дитину допомогти вам зібрати розкидані іграшки, якими вона грала. Сядьте поряд з малюком, дайте в руки іграшку і разом з ним покладіть її в коробку. Потім дайте іншу іграшку і попросіть самостійно покласти її в коробку. Поки ви складаєте іграшки, наспівуйте що-небудь на зразок: «Ми іграшки збираємо, ми іграшки збираємо! Тра-ля-ля, тра-ля-ля, їх на місце прибираємо».

«Знайди ляльку»

Вихователь читає віршовані рядки і непомітно ховає ляльку.

Нумо, діточки-малята,

Ви заплющте оченята.

Ой, та що ж таке це сталося?

То Надійка заховалась!

Тож тепер часу не гайте,

Ляльку нашу відшукайте!

Вихователь просить дітей знайти іграшку. Діти в супроводі веселої мелодії виконують завдання.

«Веселе знайомство»

Вихователь садить дітей перед собою так, щоб сонячний зайчик міг торкнутися кожної дитини. Вихователь по черзі наводить сонячний відблиск на кожну дитину, промовляючи при цьому «Я сонячний зайчик, а ти хто?». Дитина повинна назвати своє ім'я та прізвище.

«Передай дзвіночок»

Діти сидять на стільцях півколом. У центрі стоїть вихователь з дзвіночком в руках. Він дзвонить в дзвіночок і каже: «Той кого я покличу, буде дзвонити у дзвоник. Таня, іди, візьми дзвіночок». Дівчинка стає на місце дорослого,

дзвонить в дзвіночок і запрошує іншу дитину, називаючи її по імені (або показуючи рукою).

«Сорока-ворона»

Під час гри малята повторюють слова знайомої вслід за вихователем та виконують пальчикову гімнастику (діти загнають пальчики, перераховуючи сороченят).

Сорока-ворона
На припічку сиділа,
Діткам кашку варила,
Ополоником мішала
І хвостиком накривала,
Малих діток годувала:
– Цьому дам, цьому дам,
Цьому дам, цьому дам,
А цьому не дам,
Бо цей бецман
Круп не брав,
Дров не рубав,
Води не носив,
Діжі не місив –
Справжній лежень!

«Іграшки»

Уявіть, що ми стали іграшками. Нас завели і ми почали грати. Ми – зайчики, які грають на барабані. Ми – машинки, що поїхали. Ми – неваляйки. Ми – іграшки, що зламалися і лежать на місці. Нас полагодили і ми почали грати далі.

«Я дощу не боюсь»

Задощило, тому всі дітки злякалися та сховалися. Діти удають, що бояться, присідають. А зараз ми дощу не боїмося. Сміливо та весело гуляємо з парасольками на вулиці. Діти весело гуляють.

«Мишенята»

Вихователь пропонує дітям перетворитися на маленьких мишенят, яким потрібно пройти повз кішку, яка спить. Мишенята тихенько стають навшпиньки та йдуть біля кішки. Вони зупиняються промовляють: «Тихо, ш-ш-ш!».

«Лягідне сонечко»

Вихователь пропонує дітям утворити коло, подарувати одне одному посмішку, сонечко промінчиками гладить наше обличчя, ручки.

«Станьте в коло»

Вихователь запрошує дітей утворити коло.

Вліво – вправо, вліво – вправо,

Оберніться – погляньте,

Одне одному всміхніться.

«Вітаймося!»

Я скажу привіт тобі,

Твій привіт летить мені.

Ми – хороші друзі,

Обіймімось дуже.

«Я – сонечко!»

Я – сонечко, сплю, прокидаюся, умиваюся, повільно підіймаюся, потягуюся, розчісую свої промені та дарую всім тепло.

«Я – дерево!»

Я стою, хитаюсь від вітру, мої ніжки – це коріння, моє тіло – стовбур дерева, мої руки – гілля, що тягнеться до неба.

Я – ялинка, хитаюсь від вітру, мої ніжки – це коріння, моє тіло – стовбур дерева, мої руки – гілля, що опущене вниз.

«В небі пташечки летіли»

В небі пташечки летіли,
В лузі квіти розквітали,
В хмарках сонце усміхнулось,
Ми до нього потягнулись.

1. Привіт! – ручками махали
І всі весело стрибали.

«Посмішка»

Посміхніться сонечку: «Здрастуй, золоте!»
Посміхніться квіточці: «Хай вона росте!»
Посміхніться дощику: «Лий, немов з відра!»
Друзям посміхнемося, зичимо добра!

Колобок

(українська народна казка)

Жили-були бабуся і дідусь і дожили до того, що хліба не було. Дід питає:

- Бабусю, спекла б ти колобка!
- Але з чому ж я спечу, як немає борошна?
- Ось, бабуся, іди до хатини та назмітай у сараї борошна, тоді буде колобок.

Жінка послухалася, підійшла до хатини, назмітала борошна, розтопила піч, замісила гарне борошно, спекла колобка і поставила на вікно, щоб остигав.

А він лежав, лежав на вікні, а потім від вікна до ганку, і від ганку до землі у дворі, і з двору за брамою і побіг дорогою.

Він біжить і біжить по дорозі, коли її зустрічає зайчик.

- Колобок, колобок, я тебе з'їм!
- Не їж мене, зайчику, я тобі заспіваю пісню:
- Давай, співай!

Я по засіку метений,
Я із борошна спечений,—
Я від баби втік,
Я від діда втік,
То й від тебе втечу!

І знову побіг. Він біжить і біжить ... Вовк перехоплює його:

- Колобок, колобок, я тебе з'їм!
- Не їж мене, вовчику, я тобі пісню заспіваю:
- Давай, співай!

Я по засіку метений,
Я із борошна спечений,—
Я від баби втік,
Я від діда втік,
Я від зайця втік,
То й від тебе втечу!

І він побіг ... На зустріч йому ведмідь іде.

- Колобок, колобок, я тебе з'їм!

- Не їж мене, ведмедику, я тобі заспіваю пісню:

- Давай, співай!

Я по засіку метений,
Я із борошна спечений,—
Я від баби втік,
Я від діда втік,
Я від зайця втік,
Я від вовка втік,
То й від тебе втечу!

І побіг далі. Біжить і біжить по дорозі ... Зустрічає лисицю:

- Колобок, колобок, я тебе з'їм!

- Не їж мене, сестричко-лисичко, я тобі пісню заспіваю.

- Давай, співай!

Я по засіку метений,
Я із борошна спечений,
Я від баби втік,
Я від діда втік,
Я від зайця втік,
Я від вовка втік,
Від ведмедя втік,
То й від тебе втечу!

– Ну, пісня гарна! - Каже лисиця. – Але я не чую трохи. Ще раз заспівай, тільки сідай мені на язика, щоб я почувла твою гарну пісеньку.

Колобок скочив їй на язик і почав співати:

Я по засіку метений...

А лисиця – гам! Та й з'їла!

Активності за змістом твору:

- Приспівування пісеньки Колобка.

- Читання віршів про тварин, які зустрічалися колобку.
- Колективна робота – малюємо колобка долоньками.

Казка про Курочку Рябу
(українська народна казка)

Давним-давно, жили-були дідусь та бабуся. І у них була плямиста курочка, злізла вона на полицю і знесла яечко. Мишка мимо пробігала, хвостиком зачепила – яечко впало і розбилося. Дід плаче, бабуся плаче, а курка промовляє:

- Не плач, дідусю, не плач, бабусю! Я знесу для вас яечко не просте, а золоте!

Активності за змістом твору:

- Самостійно-художня діяльність «Ціпоньки» (викладання різних круп на шаблон курча).
- Театралізована діяльність «Курочка ряба».

«Їжачкові голки»

Андрій Яковлєв

Переклад Валерії Воробйової

У глухому лісі серед усіх інших звірів жив собі самотній їжак. А чому він був самотній? А тому, що ніхто з ним не дружив і всі з нього сміялися.

– Їжаче, чому в тебе немає пір'я? – питав павич.

– Не знаю, – відповідав їжак, – але зате у мене є голки.

– Кому потрібні твої голки! – пихато промовляв павич.

Білка теж дражнила його:

– Їжаче, їжаче, де ж твій пухнастий хвіст?

– А от немає, – знизував плечима їжак. – Усе, що в мене є – це голки!

– Пф! – фуркала білка. – Голки! Теж цінність!

Але якось з'явився в лісі злий-презлий сірий вовк. І одразу ж почав усіх ображати. Звірі злякалися і поховалися.

Один їжак не злякався:

– Гей, припини хуліганити! – сказав він вовкові.

– Що? – обурився вовк. – Я тебе зараз вб'ю!

– Ну ж бо, не соромся! – сказав їжак.

А вовк ніколи й не соромився, тому він розбігся щосили і скочив на їжака усіма чотирма лапами.

Та як закричить! Як підстрибне!

Він підстрибнув так високо, що залетів на місяць, та там і залишився. Дивиться звідти на землю і виє, а звірі дивляться на нього і сміються.

А потім звірі усі вибачилися перед їжаком і стали з ним дружити.

Активності за змістом твору:

- Мовленнєва вправа «Похваліть їжачка». Запросіть дітей похвалити й утішити ображеного їжачка, сказати йому щось приємне.
- Викладання їжачка з лічильних паличок за схемою.

Казка про жабеня

Частина 1

За мотивами казки Генадія Циферова

Якось жабеня сиділо біля річки і дивилося, як у блакитній воді плаває жовте сонечко.

А потім прийшов вітер і сказав: «Ду». І по річці й на сонечку пішли зморшки. Розсердився тут вітер і сказав ще раз: «Ду, ду, ду!» Дуже сильно. Він, мабуть, хотів розгладити зморшки, але їх стало більше.

І тут розсердилося жабеня. Воно узяло прутика і сказало вітру: «А я тебе вижену. Ти навіть морщиш воду і миле сонечко?»

І воно погнало вітер, погнало через ліс, через поле, через велику жовту канаву. Воно гнало його в гори, де пасуться кози й вівці. І весь день там жабеня скакало за вітром і махало прутиком. Хтось думав: воно відганяє бджіл. Хтось думав: воно лякає птахів. Але воно нікого і нічого не лякало.

Воно було маленьке. Воно було диваком. Просто скакало в горах і пасло вітер.

Активності за змістом твору:

- Дихальна вправа «Вітер».
- Рухлива вправа «Жабеня». Посидіти, пострибати «наввипередки».

Казка про «Жабеня»

Частина 2

За мотивами казки Геннадія Циферова

А вчора в гості до жабеняти прийшла руда корова. Помукала, похитала розумною головою і раптом запитала:

- Вибачте, зелений, а що б ви стали робити, якби ви були рудою коровою?
- Не знаю, але мені чомусь не дуже хочеться бути рудою коровою.
- А все ж таки?
- Я все одно б перефарбувався з рудого в зелений.
- Ну, а потім?
- Потім, я б відпиляв ріжки.
- А навіщо?
- Щоб не бодатися.
- Ну, а потім?
- Потім я підпиляв би ніжки... Щоб не брикатися.
- Ну, а потім, потім?
- Потім я б сказав: «Подивіться, ну яка я корова? Я просто маленьке зелене жабеня».

Активності за змістом твору:

- Імітаційні вправи. Запропонуйте дітям розіграти розмову героїв казки: рухи, міміка, голос.
- Розповідання казки з використанням фланелеграфу.